

MASARYKOVA UNIVERZITA

Pedagogická fakulta

Katedra historie

Situace vězňů v uherskohradištské věznici v letech 1948-1953

Bakalářská práce

Brno 2016

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Jaroslav Vaculík, CSc.

Vypracovala: Kateřina Součková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci bakalářskou vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

V Brně dne

podpis

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se zabývá situací politických vězňů v době komunistických procesů v letech 1948 – 1953, konkrétně vězni z nechvalně známé uherskohradištské věznice. Práce se snaží zachytit podmínky, v nichž tamní vězni žili a také jak s nimi bylo zacházeno ze strany vyšetřovatelů Státní bezpečnosti. Na výpovědích nejen bývalých vězňů ale i vyšetřovatelů je toto zacházení popsáno. Jedním z cílů práce je zmapovat těžkou situaci uherskohradištských vězňů v tamější věznici.

Abstract

The submitter Bachelor thesis deals with the situation of political prisoners during the communist processes in the years 1948 – 1953, particularly prisoners in the infamous prison in Uherské Hradiště. The thesis tries to depict the conditions in which local prisoners lived, and how they were treated by the Czechoslovakian Secret police (Státní bezpečnost) investigators. This treatment is described on the basis of the testimonies of the former prisoners as well as the investigators. One of the goals of this work is to explore the difficult plight of prisoners in Uherské Hradiště.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Jaroslavu Vaculíkovi, CSc., že se ujal vedení mé bakalářské práce a za jeho podnětné připomínky. Ráda bych poděkovala také Mgr. Pavlu Ptáčnickovi za pomoc při zpracování archiválií a za ochotu zodpovědět dotazy z mé strany. Chtěla vyjádřit svůj vděk pracovníkům Archivu bezpečnostních složek v Brně – Kaničích za jejich vstřícnost a pomoc. Dále bych chtěla poděkovat PhDr. Markétě Doležalové z Ústavu pro studium totalitních režimů za pomoc a poskytnutí cenných rad.

Obsah:

Úvod.....	str. 6
1. Historie věznice.....	str. 8
2. Život ve věznici.....	str. 10
2.1. Uspořádání věznice.....	str. 11
2.2. Práva a povinnosti.....	str. 13
2.3. Personál věznice.....	str. 15
2.4. Denní řád.....	str. 18
2.5. Stravování.....	str. 18
2.6. Vězeňská práce.....	str. 19
2.7. Odměny a tresty.....	str. 20
2.8. Útěky.....	str. 21
2.9. Vyšetřování vězňů.....	str. 22
2.10. Ženy ve věznici.....	str. 37
2.11. Popravení vězni.....	str. 38
2.12. Umučení a zemřelí ve vězení.....	str. 41
Závěr.....	str. 45
Seznam zkratk.....	str. 47
Seznam literatury a pramenů.....	str. 47

Úvod

Práce je věnována období první vlny komunistický procesů v Československu, od komunistického puče v únoru 1948 až po rok 1953, kdy zemřel Josip Vissarionovič Stalin a také první československý komunistický prezident Klement Gottwald. Konkrétně se orientuje na vězně, kteří v této době byli uvězněni v Uherském Hradišti. Pro období prvních politických procesů, oproti druhé vlně v 70. letech dvacátého století, je typická mnohem větší krutost během vyšetřování i v uložení trestů. V období 1948 - 1954 komunistická justice odsoudila dvakrát více osob než v letech 1970 – 1972. Můžeme najít mnoho teorií, jaký byl cíl politických procesů. Někteří autoři se domnívají, že jejich strůjci chtěli cílevědomě postihnout inteligenci jako elitu národa a potencionálního odpůrce. Jiní považují za hlavní cíl likvidaci středních vrstev, a tedy rozbití tradičních struktur společnosti.¹ Hlavním úkolem procesů bylo odstranění, respektive izolace těch, kteří podle názoru režimu mohli překazit nebo kazili uskutečňování oficiální politiky komunistické strany a státu.

Stručně jsem shrnula historii samotné věznice, v hlavní části práce jsem se věnovala situaci vězněných osob, mezi nimiž byli jak muži, tak i ženy. Jaký byl život za zdmi uherskohradištské věznice, co věznění museli vydržet ze strany dozorců i vyšetřovatelů Státní bezpečnosti (dále StB).

Ve své bakalářské práci jsem využila dokumenty bývalé StB, výslechové protokoly a osobní spisy členů StB, které jsou umístěny v Archivu bezpečnostních složek v Brně – Kanicích (dále ABS), zejména pak fondy E/9, A8/1 a A2/1. Dále jsem pracovala s literaturou, která se uherskohradištské věznici věnuje. Je to kniha Jaroslava Pospíšila *Hyeny v akci*² z roku 2003, dále *Komunistický režim a politické procesy v Československu*³ Karla Kaplana z roku 2008, publikace Aleše Kýry *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*⁴ z roku 2002 a kniha Jaroslava Pospíšila *Hory hostýnské*⁵ z roku 1992. Tehdejšímu veliteli Krajského velitelství Státní bezpečnosti Gottwaldov Ludvíku Hlavačkovi se věnuje diplomová práce Kláry Košařové – Ludvík

1 KAPLAN, Karel - PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Praha: Barrister & Principal, 2008. 2. vydání, s. 46.

2 POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003.

3 KAPLAN, Karel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Praha: Barrister & Principal, 2008.

4 KÝR, Aleš: *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1948-1955*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002.

5 POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hory hostýnské*. Vizovice: Lípa, 1992.

Hlavačka. Duchovní otec elektrických bot a elektrifikace drátěných zátarasů na hranicích?⁶.

6 KOŠAŘOVÁ, Klára: *Ludvík Hlavačka. Duchovní otec elektrických bot a elektrifikace drátěných zátarasů na hranicích?*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

1. Historie věznice

Historie věznice v Uherském Hradišti se začala psát v roce 1880, kdy kvůli kapacitním požadavkům přestávala stačit původní věznice, která ve městě stála. Městskou radou bylo rozhodnuto o vybudování věznice mimo tehdejší centrum města. Dále rada rozhodla o vyhledání vhodného pozemku a jeho přípravě ke stavbě. Jako místo, kde bude nová věznice stát, bylo nakonec vybráno to, na němž stojí věznice dnes. Společně s věznicí byl postaven i justiční palác, na nějž věznice navazuje. Výstavba obou budov začala roku 1892 a skončila v roce 1897.

Věznice sloužila svému účelu až do roku 1960, kdy byla výnosem ministerstva spravedlnosti po reorganizaci státní správy zrušena a krajský soud se přestěhoval do Brna. Během její existence věznicí využívaly i totalitní režimy, nejprve nacistický v letech 1939 – 1945 a od roku 1948 až do svého zrušení v roce 1960 zde byli věznění lidé nepohodlní komunistickému režimu. Věznice v Uherském Hradišti se v prvních letech komunistické vlády stala jedním z nejobávanějších míst v celém tehdejším Československu. V přilehlém justičním paláci sídlilo krajské velitelství StB (Státní bezpečnost) a probíhala v něm také většina soudních procesů s obžalovanými z věznice. Ani uherskohradištské věznicí se bohužel v komunistické éře nevyhnuly popravě, celkem zde bylo zabito 29 osob, většina z nich, konkrétně 16, byla popravena oběšením, 11 osob podlehl nelidskému zacházení při výsleších a dva lidé byli zastřeleni.

Někteří z vězňů podlehl zraněním, která jim byla způsobena během surového výslechu od příslušníků StB. Ne všechny výslechy probíhaly ve věznicí. Jelikož vězni při výsleších křičeli, StB přesunula výslechy do jednoho z domů v Kunovské ulici. Zde byli vězni podrobováni krutému psychickému i fyzickému mučení, běžné bylo bití gumovou hadicí po šlapkách, uhasínání cigarety o vyslýchaného a další metody. Hradištská věznice nechvalně proslula používáním tzv. elektických bot, které si vyslýchaný musel sám dát do bot. Z plíšků vedly dráty napojené na lampičku, kterou pak vyšetřovatel zapínal a vypínal a vysílal tak do těla vězně elektrický proud. Při této výslechové metodě vězeň zpravidla ležel na kovové posteli. Pokud se vyšetřovatelům nezdály odpovědi na jejich otázky, pustili do vězně elektrický proud. Někteří pamětníci vypověděli, že do nich vyšetřovatelé pouštěli elektřinu, i když se jich zrovna na nic neptali. Tyto kovové plíšky vyrobili v závodě Svit v tehdejším Gottwaldově (dnešní

Zlín) na rozkaz Ludvíka Hlavačky, tehdejšího velitele Krajského velitelství StB Gottwaldov (dále jen KV), který rovněž podle bývalého vyšetřovatele Aloise Čáně rozhodoval o tom, na kterého z vězňů bude při výslechu proud použit.⁷ Hlavačka byl později odvolán k zabezpečení hranic, kde k tomu využil opět elektrický proud, který nechal zavést do drátů na zátarasech.

Pomocí elektrického proudu byl vyslýchán mimo jiné Pavel Hubačka, původem z Hodonínska. O svých zkušenostech s touto metodou vypověděl: „Při výsleších elektřinou chtěli z člověka něco dostat a nepustili elektřinu tak, aby vyslýchaného zabila. Ale tak že pouštěli a přidávali, ubírali na určité místa jako zátylek nebo tam, kde je člověk citlivý. Nejhorší byly výslechy, při nichž člověk neztratil vědomí. Výslech trval tři až pět hodin a teprve až to bylo úplně moc, tak potom psychika člověka vypla. ... Mě vyšetřovali elektrikou od poloviny zatčení a ke konci (před soudem) byly výslechy intenzivní, protože měli stále mnoho nevysvětleného.“⁸

V Uherské Hradišti působilo mnoho vyšetřovatelů StB, nicméně někteří z nich se do vědomí pamětníků zapsali více, zejména díky brutalitě jíž se vyznačovali při výsleších, např. Grebeníček, Čáň nebo Holub. Mnozí vyšetřovatelé měli jen základní vzdělání nebo byli vyučeni v oboru. Alois Grebeníček se například vyučil řezníkem⁹. Bývalí vězni také vzpomínají, že jeden z vyšetřovatelů byl dokonce analfabet, neuměl tedy ani číst ani psát.¹⁰

Od doby, kdy byla věznice zrušena, nebyla již nikdy obnovena a zůstala tak ve stejném stavu, v jakém ji roku 1960 StB opustila. Nabízí tak zcela ojedinělý pohled na komunistickou věznici, jelikož většina bývalých komunistických věznic nadále slouží svému účelu a byly v průběhu let upravovány a přebudovávány, některé byly zbourány. Uherskohradištská věznice je tedy v tomto ohledu unikátem v rámci celé České republiky. V současnosti je budova nadále majetkem ministerstva spravedlnosti. V přilehlém bývalém justičním paláci dnes sídlí Střední uměleckoprůmyslová škola. Budova věznice od svého opuštění chátrá i přes snahy města Uherské Hradiště dohodnout se s ministerstvem na jejím odkupu a vybudování důstojného památníku

7 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), fond Inspekce ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inventární jednotka 459, karton 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s. 8.

8 Ústav pro studium totalitních režimů. Pavel Hubačka. [online]. © 2008-2016 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/pavel-hubačka>

9 ABS, fond personálních spisů, personální spis Alois Grebeníček, evid. č. 2019/22, s. 79.

10 Ústav pro studium totalitních režimů. Anna Honová. [online]. © 2008-2015 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/anna-honova>

obětí komunismu a muzea, které by návštěvníkům mohlo připomínat hrůzy, jež se za vlády komunistické strany odehrávaly, zejména dobu mezi léty 1948 až 1953, kdy byla věznice postrachem pro celou republiku.

Bývalí vyšetřovatelé StB v minulosti ve věznici působící nebyli bohužel do dneška za své činy potrestáni a pravděpodobně už ani nebudou, jelikož buď zemřeli nebo jsou již velmi staří.

2. Život ve věznici

Život v hradištské věznici, spadající pod ministerstvo vnitra (dále MV), byl tak jako v jiných věznicích řízen souborem pravidel, který určoval obecné podmínky věznění pro všechny osoby a také zvláštní podmínky. Ty se vztahovaly na způsoby věznění podle jejich právního důvodu. Obecné podmínky určovaly základní požadavky např. na ubytování, hygienu, ošacení, stravu, zdravotní péči, donucovací prostředky, informace a stížnosti, oznamovací povinnost, přemístování vězňů. Zvláštní podmínky omezovaly zacházení s vězněnými osobami při výkonu trestu.¹¹

Při příchodu do věznice se každý budoucí vězeň musel vykoupat. Koupel se pak měla opakovat každé tři měsíce v dnech, jež k tomu stanovil náčelník věznice. Jednou měsíčně měli být vězni stříhání, jednou týdně holeni, což vždy prováděl strážný, nikdy vězni sami, aby se nepokusili o sebevraždu nebo nezaútočili na strážné, případně spoluvězně. K zajištění základních hygienických potřeb směli mít vězni na cele mýdlo, kartáček na zuby a pastu či hřeben. Každý nový vězeň se musel podrobit lékařské prohlídce při nejbližší návštěvě lékaře ve věznici. Na odborná vyšetření byli vězni dopravováni do uherskohradištské nemocnice, pokud nemohla být tato vykonána přímo ve věznici. Pokud vězeň onemocněl přenosnou nemocí, byl po dobu nemoci umístěn v izolaci v rámci věznice, pokud byla vyžadována hospitalizace, pak na uzavřeném oddělení v nemocnici.

11 KÝR, Aleš: *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002, s. 19.

2.1. Uspořádání věznice

Celý areál věznice v Uherském Hradišti je obehnan vysokou zdí, která je na koncích ještě dnes obehnana dvěma řadami ostnatého drátu. Všechna okna pak mají z vnější strany masivní mříže.

Vězni byli na jednotlivé cely ve věznici umisťováni podle pokynů náčelníka věznice, případně jeho zástupce. Na cele měl být takový počet vězňů, který odpovídal velikosti dané cely a to minimálně po dvou. Na jednoho vězně připadal v cele prostor o výměře 3 m². Samostatně mohli být vězni umístěni jen na žádost vyšetřujícího orgánu a na určitou dobu.¹²

Antonín Klvaňa v uherskohradištské věznici pracoval v letech 1949 – 1960 a roku 1996 do výslechového protokolu uvedl: „ ... S vyslychanými jsem přišel do kontaktu teprve jako dozorce ve vyšetřovacích celách. Vydal jsem vězně vyšetřovatelům a pak jsem ho přebíral zpět. Kontroloval jsem také kukátkem, zda vězni v cele chodí; někdy museli chodit celou noc, i více dní. O tom vždy rozhodoval vyšetřovatel. Někdy byli tři nebo čtyři na cele. Ty byly velké dvakrát tři metry. Postele tam nebyly, jenom se prostřel slamník na zem a tam spali. Nejprve byly kbelíky na záchod - tzv. žanky, které vynášeli chodbaři. Celou noc bylo na celách rozsvíceno a vězni museli spát tak, že měli ruce na dekách.“¹³

V přízemí věznice se nacházely tzv. „samotky“, kam byli umisťováni vězni, kteří prokázali mimořádnou odolnost vůči praktikám vyšetřovatelů z krajského velitelství StB. Na samotku byl takovýto vězeň po výslechu dán velmi často ve zbídačeném stavu, fyzicky i psychicky vyčerpaný. Po celou dobu pobytu na samotce musel mít vezeň nasazena pouta, velmi často mu vyšetřovatelé sebrali boty, takže byl bos na betonové podlaze a musel neustále chodit. Chodit mohl vězeň tři až čtyři dny mimo dobu, kdy byl u výslechu. Na samotkách se také oproti normálním celám vyslychalo. Tam se provádění výslechů vyšetřovatelům nedoporučovalo, a sice kvůli zvýšenému hlasu nebo křiku, který slyšeli vězni z vedlejších cel.

V prostorách věznice se nacházely i vyšetřovny krajského velitelství StB Gottwaldov. Vedle těchto místností se nacházely další cely pro vězně. Do tzv. „korekce“ vyšetřovatelé dali vězně, jež nemohli zlomit ke spolupráci a nepomohlo ani jejich

12 KÝR, Aleš: *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002, s. 20.

13 POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 448.

předchozí umístění na „samotky“. Do cel v „korekci“ nebyla zavedena elektřina, takže zde vězni byli celou dobu potmě. Pobyt ve tmě byl samozřejmě součástí psychického tlaku na vyšetřované a měl napomoci jejich přiznání. Vězni zde byli „zakováni“, na nohách byly připevněny kovové manžety uzavřené nýtem a propojené řetězem, z boku byly připevněny asi 20 kilogramové koule.¹⁴ Po mnoho dní bylo také zde umístěným vězňům odepřeno jídlo, rovněž jako součást taktiky k jejich zlomení a následnému přiznání.

Třetím stupněm, kam mohli vyšetřovatelé vězně umístit, pokud k přiznání nepomohl pobyt na „samotce“ nebo v „korekci“, byly tzv. „třicítky“. Těmto celám bylo v uherskohradištské věznici vyhrazeno celé jedno její křídlo. „Třicítky“ se nacházely pod vyšetřovny StB, kam vězně k výsledkům odváděla buď přímo StB nebo příslušníci Sboru vězeňské stráže (dále SVS). Vězni odvádění z těchto cel měli vždy zavázané oči. V tomto druhu cel vězni poznali nejhorší zacházení. Pobývali zde často ve skupinách, mnohdy tak velkých, že cely byly přeplněny. Pobyt na „třicítkách“ nebyl časově omezen, vězni zde tedy mohli strávit většinu času, který ve věznici byli, pokud se nepřiznali. Vězni z „třicítek“ se koupali jen jednou za několik měsíců, prádlo se prakticky nevyměňovalo, takže vězněný měl na sobě po celou dobu velmi často oblečení, v němž byl zatčen. Lékařská pomoc prakticky neexistovala. Tyto cely byly určeny jen mužům, ženy do nich umísťovány nebyly.

Na dvoře uherskohradištské věznice stojí dodnes vězeňská kaple, kde měli mít vězni možnost vykonávat náboženské obřady, prakticky ale sloužila jako další z nástrojů vyšetřovatelů StB k získávání informací. Ve zpovědnici podle vzpomínání bývalých vězňů sedával příslušník StB, který si získané informace pečlivě zapisoval k pozdějšímu využití. Toto jednání vězni brzy odhalili a vězenskou kapli přestali navštěvovat.

Život v přeplněných celách nebyl jednoduchý. „V rohu místnosti byl umístěn žanek v dřevěné budce pro vykonávání denní potřeby. Vzduch čpěl lyzolem, na umývání byl jeden lavór a dva džbány vody“¹⁵, jak vzpomíná Anežka Pospíšilová – Šimoníková.

14 POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hory hostýnské*. Vizovice: Lípa, 1992, s. 127.

15 POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hory hostýnské*. Vizovice: Lípa, 1992, s. 138.

2.2. Práva a povinnosti

Každý člověk, který se do uherskohradištské věznice dostal, měl různé povinnosti a práva, které vyplývaly z jejích pravidel vnitřního pořádku. Vyvěšení pravidel v cele nebo společných prostorách ale již nařízeno nebylo. Mezi vězni byli takoví, jež měli na starost úklid, rozdávání jídel za dozoru bachařů. Další vězni, většinou z řad žen, museli udržovat chodby a společné prostory v čistotě, stejně jako pracovní příslušníků SVS a StB.

Mnoho těch, kteří měli možnost alespoň nějakého pohybu po věznici, toho využívali a předávali spoluvězňům informace, které se dozvěděli.

Jednotliví vězni se střídali ve službě, během níž měli nejrůznější povinnosti, od mytí podlah, zajišťování pitné vody pro vězně na celách, přes topení v kamnech v zimních měsících až po poskytování první pomoci, hlášení nemocných vězňů a oznamování technických závad veliteli směny.

V Hlavě VII Organizačního pořádku pro věznice MV v ČSR jsou následující povinnosti, jež musel každý vězeň dodržovat: a) seznámit se s pravidly vnitřního pořádku ve věznici a přísně je dodržovat, b) vykonávat všechny pokyny příslušníků věznice bez váhání a odmítání, c) chovat se zdvořile k příslušníkům a funkcionářům věznice a k osobám provádějícím inspekci ve věznici a nedopouštět se žádných hrubostí a urážek, d) při styku s příslušníky a funkcionáři věznice s druhými osobami, které navštívily věznici, zdravit sejmutím pokrývky hlavy a postavením se do pozoru; ženy zdraví úklonem hlavy. Zdravení odpadá při jídle, koupání, procházce, eskortě a po večerce, e) příslušníkům, funkcionářům a jiným osobám, které navštívily věznici vykat a oslovovat je „pane – paní“ a příslušnou hodností, f) být řádně oblečen a udržovat zevnějšek v čistotě, g) stále udržovat čistotu na celách, udržovat v náležitém pořádku lůžko a jiné osobní věci, h) být ukázněni a zachovávat klid na celách, ch) chovat se slušně k druhým spoluvězňům, kteří jsou umístěni na stejné cele, všechny urážky nebo rvačky oznamovat funkcionářům věznice, i) šetřit zařízení cel, knihy a jiné předměty vězeňského inventáře a jakékoliv ničení nebo poškození zařízení cel oznámit strážnému, j) onemocní-li nebo utrpí-li úraz, hlásit to ihned strážnému, který zavolá lékaře, k) při určení na hospodářské práce poctivě pracovat.¹⁶

Hlásit nemoci a zranění museli všichni vězni, tedy ne jen ti, co v daný den

16 ABS, fond velitelství oddílu Správy vězeňské stráže - E/9, inventární jednotka 1, karton 1 - Organizační pořádek pro věznice ministerstva vnitra v ČSR (rok 1952), s.17.

vykonávali službu. Vězni měli právo na procházky na dvoře věznice, jejich doba byla dána ministerským výnosem na 30 minut denně za denního světla, nicméně tato doba jim mohla být zkrácena nebo úplně zrušena, pokud se nějak provinili proti vnitřním předpisům nebo na doporučení lékaře. Toto omezení nebo úplně zrušení procházek nařizoval velitel věznice na základě informací od svých podřízených.

V každé věznici měla být k dispozici knihovna, kde si vězni mohli půjčit politickou literaturu, beletrii, časopisy nebo noviny. Vyřazeny byly všechny knihy z oblasti lékařství, chemie, ekonomie, o životě ve věznicích nebo i o pravidlech a používání Morseovy abecedy. Knihy vydával pověřený zaměstnanec věznice, který musel každou vrácenou knihu důkladně prohlédnout, zda neobsahuje ukryté zprávy k dorozumívání mezi vězni.

Vězni měli zakázáno mít u sebe jakékoliv náboženské knihy, nemohli se účastnit bohoslužeb, také je nemohl navštívit duchovní. Nicméně v Uherském Hradišti byli vězněni také katoličtí kněží, kteří se svým věřícím spoluvězňům snažili poskytovat alespoň nějakou církevní službu. Každý vězeň měl možnost navštívit přímo ve věznici kapli a vyzpovídat se zde. StB zповědi vězňů využívala jako informace, které by jejím příslušníkům vězni za jiných okolností nesvěřili, ke své další činnosti a odhalování domnělých zrádců režimu. Tento trik StB byl ale brzy prozrazen a vězni zповědníkům buď svěřovali nepravdivé informace nebo kapli přestali navštěvovat úplně.

Každý vězeň měl právo na postel s příkryvkou, lůžkoviny se měnily dvakrát za měsíc, a na dostatek pitné vody. Na každé cele byla též splachovací toaleta nebo vědro. Cely měly zavedeno elektrické osvětlení, které dozorcí a vyšetřovatelé využívali k trýznění vězňů, když nechali rozsvíceno celou noc nebo naopak střídavě rozsvěcovali a opět zhasínali světlo a vězni tak nemohli spát. Toto bylo často využíváno, poté co se vězeň vrátil z mnoha hodinového výslechu, jako součást nátlaku, který měl pomoci ke zlomení vězně a jeho následnému přiznání vyšetřovatelům StB.

Hlava V. Organizačního pořádku pro věznice MV v ČSR stanovuje povinné vybavení každé cely: lůžko a lůžkoviny pro každého vězně, jeden stůl a odpovídající počet židlí podle počtu osob umístěných na cele, pitná voda v dostatečném množství, splachovací záchod a kde není zřízen záchodové vědro, elektrické osvětlení a signalizační zařízení. Elektrické žárovky měly být chráněny obranným krytem.¹⁷

17 ABS, fond velitelství oddílu Správy vězeňské stráže - E/9, inventární jednotka 1, karton 1 - Organizační pořádek pro věznice MV v ČSR, s. 14.

Cela měla mít také přívod tepla, buď v podobě kamen přímo v dané cele, nebo mít alespoň přívod tepla z chodby. V Uherském Hradišti byl zvolen druhý způsob, tedy rozvod tepla do cel pomocí teplovodních trubek z chodby.

Vězni byli povinni dodržovat pravidla ohledně oblečení. Museli, muži i ženy, nosit oblečení, jim přidělené bez kapes a knoflíků. Šaty měly rovný střih, k nim nosili obuv a prádlo. Spodní prádlo se měnilo třikrát měsíčně. Výjimka u obuvi a prádla mohla být povolena na pokyn náčelníka věznice jen ze zdravotních důvodů. Další výjimku v podobě teplého spodního prádla mohl dát opět jen náčelník věznice. Pracující vězni měli nárok na pracovní oděv podle toho, kde pracovali. Ženy mohly nosit vhodně upravený šátek zakrývající vlasy.¹⁸

2.3. Personál věznice

Nejvyšším představitelem každé věznice byl její náčelník. Náčelník zodpovídal za chod celé věznice, připravenost příslušníků (bojovou, politickou, fyzickou), kázeň svých podřízených, hospodaření věznice. Z uherskohradištských náčelníků je nejznámější Ludvík Hlavačka, který věznici opustil poté, co se stal náměstkem ministra vnitra a dostal za úkol zabezpečit hranice proti neoprávněným přechodům. Při tomto úkolu využil zkušenosti z Uherského Hradiště. Právě on nechal ve Svitě vyrobit tzv. elektrické boty. Hlavačka nechal podél hranice natáhnout dráty, které byly pod elektrickým proudem, aby zamezil neoprávněným přechodům československé státní hranice.

Dalšími ve vězeňské hierarchii byli zástupci náčelníka, velitel směny, pomocník velitele směny, velitel oddělení a řadoví příslušníci, tzn. strážní a členové eskorty.

Zástupce náčelníka věznice měl na starosti plnění úkolů uložených náčelníkem a pokud byl náčelník nepřítomen, bpek jej zastupoval.

Velitel směny odpovídal především za výkon strážní služby ve věznici, za kázeň a politickou, odbornou a fyzickou přípravu strážných. Osobně odpovídal za příjem a vydávání obviněných (odsouzených) v souladu s platným řádem. V době nepřítomnosti náčelníka věznice a jeho zástupců odpovídal i za činnost věznice a její bezpečnost.¹⁹ Velitel také odpovídal za to, že strážný na službu nastupuje v předepsané výstroji a

18 KÝR, Aleš. *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, Slezské muzeum Opava, 2002, s. 25-26.

19 KÝR, Aleš: *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002, s. 77.

výzbroji.²⁰

Pomocník velitele plnil především rozkazy svého nadřízeného, nebo i náčelníka a jeho zástupce.

Velitel oddělení měl na starosti jemu přidělenou část věznice, zvláště pak v denní době. Jeho úkolem bylo zajištění evidence vězňů a režimu podle denního pořádku, vyvádění vězňů, zajištění stravy, hygieny, prohlídky cel a výdej vězňů k eskortě. Každý velitel oddělení musel mít také přehled o rozmístění jednotlivých vězňů na celách. Osobně prováděli jednotlivé úkoly denního pořádku, jako je střežení při úklidu, předvedení k lékaři apod.

Úkolem velitele eskorty byla bezpečná doprava vězňů mimo vlastní věznici, zamezit útěkům a pokusům o ně, zamezit také nežádoucímu styku vězňů po dobu eskorty. Eskortu vězňů měl na starosti oddíl Sboru národní bezpečnosti (dále SNB).

Řadoví příslušníci věznice střežili vchod do prostoru věznice i vlastní budovy, u cel, v korekci nebo jiných protorách věznice podle příkazů nadřízených. Tito byli členy oddílu SVS. Příslušníci tohoto útvaru na svých uniformách měli fialové výložky. Po komunistickém převratu byli do řad tohoto oddílu přijímáni kandidáti na základě Zákona 321/1948 Sb., O Sboru uniformované vězeňské stráže. Ten v Části I. §2 určil, že v nové SVS může sloužit příslušník předchozí SVS, pokud byl do nového Sboru vězeňské stráže, zřízeného tímto zákonem, převeden ministrem spravedlnosti. Nové příslušníky ministerstvo spravedlnosti přijímalo nejprve na zkušební dobu 2 roky, během níž musel adept vykonat odbornou zkoušku, jejíž podmínky stanovovalo MS. Jinak se zkušební doba automaticky prodlužovala o jeden rok. Až poté mohl být daný příslušník přijat do trvalého pracovního vztahu. Při nástupu se musel každý člen SVS zavázat k čtyřleté službě, do níž se zkušební doba započítávala. Do zkušební doby mohl být přijat dobrovolník z řad lidu, pokud byl československým občanem, státně spolehlivý, oddaný lidově demokratickému zřízení, měl čistý trestní rejstřík. Uchazeč musel mít mezi 21 a 30 lety, být ke službě způsobilý, absolvovat vojenský výcvik. Poslední podmínka se netýkala žen, které chtěly do řad SVS vstoupit. Další podmínky mohlo prominout ministerstvo. Všichni příslušníci Sboru pak pro povahu jejich práce spadali do kategorie osob vojenského služebního řádu, podléhali vojenským soudům,

²⁰ ABS, fond velitelství oddílu Správy vězeňské stráže - E/9, inventární jednotka 8, balík 1, Strážní pravidla pro výkon strážní služby pro rok 1952, s. 3.

platili pro ně stejné trestní zákony.²¹

Strážný musel střežit prostor jednotlivých oddělení. Při nastoupení na stanoviště musel překontrolovat elektrické osvětlení a přesně zkontrolovat počet osob na jednotlivých celách, zároveň se měl přesvědčit o jejich řádném uzamčení. Jeho povinností bylo také odstranění jakéhokoliv ostrého předmětu, nůžek, jehly, nože nebo jiného předmětu, na noc z cel. Při obchůzce po určeném stanovišti strážný kontroloval kukátkem i sluchem situaci na celách, zda se vězni nepokoušejí o útěk nebo jej nepřipravují. Staral se rovněž o to, aby vězni udržovali pořádek a klid, dával zvonem znamení k večerce a aby vězni při budíčku ihned vstali, upravili se a byli připraveni v určenou dobu na výkon práce. Pokud strážný sloužil noční službu, nesměl mít během ní u sebe klíče od cel a nesměl za žádných okolností bez přítomnosti velitele stráže cely otvírat. Při výkonu služby se také musel chovat tiše, aby hlukem případně neprozradil svou přítomnost. Musel se pohybovat jen po svém úseku a povinně se střídát podle předepsání v knize služeb. Strážný, který do budíčku v 6:00 odpočíval, měl poté ve věznici pomáhat při kontrole vězňů, v jejich přípravě na práci a s výdejem snídaně.²²

Každý zaměstnanec věznice musel nosit předepsaný stejnokroj s odpovídajícím označením hodnosti. Velitel směny a jeho pomocník měli zvláštní označení v podobě červené pásky s nápisem funkce na levém rukávu. Pokud strážný hlídal vězně ve veřejné nemocnici, měl výjimečně povolen i civilní oděv. Při vnější strážní a eskortě měli strážní poveleno nosit krátkou nebo dlouhou zbraň, jejíž použití bylo stanoveno zákonem o SNB. Pokud se vězeň pokusil během eskorty utéct, pak strážný mohl použít zbraň bez předchozího varování.

Ne všichni zaměstnanci věznice se k vězňům a vězeňkyním chovali krutě. Po roce 1948 nastoupil k SVS v Uherském Hradišti jistý Jaroslav Velčovský, který se poté co poznal, jak s vězni StB zachází (mnohdy se k vězňům chovali hůře než nacistické gestapo za druhé světové války), rozhodl vězňům pomáhat, ať už poskytováním jídla, pronesením zakázaného dopisu, umožnil jim odpočinout si během práce ve skladu a během své služby byl mírný a k vězňům se choval lidsky. Velčovského pomoc vězňům nezůstala neodhalena a musel tak odejít ze služby, současně také vystoupil z

21 Ministerstvo vnitra České republiky. *Zákon 321/1948 Sb., O Sboru uniformované vězeňské stráže*. [online]. © 2015 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=321/1948&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

22 ABS, fond velitelství oddílu Správy vězeňské stráže - E/9, inventární jednotka 8, balík 1, Strážní pravidla pro výkon strážní služby pro rok 1952, s. 2.

komunistické strany. Chování Jaroslava Velčovského dokazuje i dopis, který mu zaslala Emma Bartoníková, v době pobytu v uherskohradištské věznici Navrátilová, v němž mu děkuje za jeho dobré chování k ní i ostatním vězňům. Fotografie děkovného dopisu je v knize Jaroslava Pospíšila *Hory hostýnské*.

2.4. Denní řád

Denní pořádek věznice byl stanoven jednotně ministerstvem vnitra, ale jeho vyvěšení v prostorách věznice nařízeno opět nebylo.²³ K plnění pořádku byla určena neustálá služba z řad vězňů, ta měla za úkol uklízet, umývat podlahy, zajišťovat pitnou vodu vězňům v uzavřených celách, do nichž byli umístováni nejméně po dvou, v zimě se pak starala o topení. Služba také zodpovídala za to, že do objektu nevstoupí žádný vězeň, který by zde neměl celu. Její další povinností bylo hlášení nemocných, poskytnutí první pomoci v případě potřeby a oznamovala případné technické závady. Vše podstatné měla služba hlásit veliteli směny. Za porušení denního pořádku dotčený vězeň dostal kázeňský trest, od ústního napomenutí až po umístění do korekce, nejvýše zde mohl být ale 10 dní.²⁴

Denní program vězňů začínal podle Organizačního pořádku pro věznice MV v Československé republice v 6:00 budíčkem, pokračoval úklidem cel v 6:30, na osobní úpravu měli vězni čas od 6:50 do 7:00, kdy se podávala snídaně. Dalším jídlem byl oběd ve 12:30, večeře v 18:00. Večerka byla stanovena na 22:00.²⁵

2.5. Stravování

V hradištské věznici měli vyšetřovanci i nepracující odsouzení dostávat denní dávku chleba, která činila 400 g. Vyšetřovanci měli ještě obdržet navíc 50 g masa včetně kosti. Lehce pracující odsouzení měli nárok na 550 g chleba, těžce pracující na 600 g a velmi těžce pracující na 700 g. Pokud pracovníci věznice umístili člověka do uzavřené místnosti, měl nárok na pitnou vodu. Podle zvláštních norem a také na návrh lékaře se mělo připravovat jídlo pro nemocné, kojící ženy a ženy těhotné od 7. měsíce

23 KÝR, Aleš: *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002, s. 93.

24 Tamtéž, s. 45.

25 ABS, fond velitelství oddílu Správy vězeňské stráže - E/9, inventární jednotka 1, balík 1, Organizační pořádek pro věznice MV v ČSR, s. 14.

těhotenství. Pokud obviněný člověk držel hladovku více jak 2 dny, tedy 48 hodin, mohl náčelník věznice nařídít jeho krmení, prováděné pak lékařem.

Strava pro vězně byla nekvalitní a stížnosti vězňů na její kvalitu zůstaly bez odezvy. To, co zbylo, pak příslušníci SVS dávali prasatům, která si chovali na přilepšenou.

2.6. Vězeňská práce

Vězni z uherskohradištské věznice byli zaměstnáni tak jako vězni v jiných věznicích tehdejšího Československa. Pokud byl tedy nějaký vězeň zaměstnán, dbalo se na jeho úplné pracovní využití. Každý, kdo byl schopen pracovat, byl přidělenou prací povinen vykonávat buď přímo ve věznici nebo na přiděleném pracovišti. Vězni z Uherského Hradiště se tak zabývali například pletením vložek do bot pro národní podnik Moravská ústředna pro lidový průmysl umělecký, závod Lipová. Odsouzení a postižení tělesnou vadou pletli koše pro národní podnik Zadrev v Morkovicích. Odsouzení s trestem kratším než 3 měsíce byli zaměstnáni u ČSSZ Vsetín na staveništi v Kunovicích.²⁶ Oddíl SVS se pak měl postarat, že na stavenišť bude z Uherského Hradiště docházet 300-500 vězňů.²⁷

Ženy často pracovaly jako švadleny, kdy šily prádlo pro vězně. Vykonávaly nejrůznější práce ve věznici nebo byly poslány jako pracovní síla na výstavbu Letu Kunovice. Také byly vybírány např. na draní peří.

Při zařazení vězně na určitou práci se mělo přihlížet na jeho pracovní způsobilost, návyky, jeho odbornost, kterou měl na svobodě, ale také k jeho zdravotnímu stavu. Pracovní podmínky vězňů měly být upraveny příslušnými zákony a platnými předpisy. V Hlavě VI Organizačního pořádku pro věznice MV v ČSR je stanoven odchod vězňů na hospodářské a provozní práce při věznici na 8:00. Pracovní doba byla stanovena na 48 hodin týdně.²⁸

Vězeňská práce byla mnohdy placená, což dokazují výkazy za práci vězňů. V nich lze dohledat ke jménu dotyčného vězně, kolik peněz měl za svou práci obdržet a

26 ABS, fond velitelství oddílu Správy vězeňské stráže - E/9, inventární jednotka 5, balík 1, Smlouva s ČSSZ Vsetín (1951), s. 2.

27 ABS, fond velitelství oddílu Správy vězeňské stráže - E/9, inventární jednotka 5, balík 1, Smlouva s ČSSZ Vsetín (1951), s. 5.

28 ABS, fond velitelství oddílu Správy vězeňské stráže - E/9, inventární jednotka 1, balík 1, Organizační pořádek pro věznice MV v ČSR (1952), s.14.

také jeho pracovní zařazení. Odměna za vykonanou práci byla stanovena zvláštním předpisem, podle něhož výše odměny záležela na druhu vězněm vykonané práce nebo odvětví v němž dotyčný pracoval.

Pokud pracující vězeň onemocněl, jeho osvobození z pracovního výkonu mohl nařídít jen lékař.

Jaroslav Žilák vzpomíná, že společně s muži z jeho cely svazovali sisalové provázky od samovazu obilí v jeden celek.²⁹

Například v červnu 1951 činily celkové odměny za vězňům za vykonanou práci 78 940,- Kčs a tato odměna byla vyplacena celkem 467 vězňům.³⁰

2.7. Odměny a tresty

Ve věznici bylo povoleno omezení volnosti osob jen s cílem zajištění kázně a pořádku. Za přestupek byl danému vězni vyměřen jeden kázeňský trest, při vyšetřování provinění se obviněný mohl hájit. Pokud mělo být trestem tuhé vězení nebo omezení přidělu stravy, musel k tomuto trestu vydat své stanovisko lékař, že tento vězeň nebude mít později nějakou zdravotní újmu. Lékař měl pak takto potrestaného denně kontrolovat a případně dát návrh na ukončení trestu.

Vězně, který se dopustil ve věznici krádeže, vydíral ostatní vězně, vyhrožoval jim nebo je bil, mohl náčelník věznice přemístit do samovazby.

Pokud pracující vězeň poškodil, zničil nebo ztratil nějaké přidělené náradí nebo součástku, musel ji nahradit v plné výši pořizovací ceny, navíc se započítávala k této ceně ještě přírážka. Takový vězeň měl být také potrestán kázeňsky a podroben vyšetřování, zda nespáchal trestný čin.

Jestliže některý vězeň neuspokojil vyšetřovatele během výslechu svou výpovědí a nechtěl se tedy přiznat k danému trestnému činu nebo se dopustil nějaké „urážky“ vyšetřovatele, následoval vždy za takové chování trest v nejrůznější podobě. Takovým vězňům bylo zakázáno kouření, nemohli si dopisovat s rodinou, dozorcí jim odebrali slavník, takže spali na betonové podlaze. Dalším trestem bylo omezení už tak chudé stravy nebo přemístění z běžné cely na „samotky“, do „korekce“ nebo „třicítek“.

2.8. Útěky

29 POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Nakladatelství Lípa. 2003. s. 501

30 ABS, fond velitelství oddílu Správy vězeňské stráže - E/9, inventární jednotka 4, balík 1- Výkazy odměn za práci vězňů za měsíc červen 1951, s.1.

Pokud se některý z vězňů pokusil o útěk, mohla stráž použít střelné zbraně bez předchozího vyzvání. Nejlepší příležitost k pokusu o útěk byla doba během eskorty.

Ten, kdo se v někdy pokusil o útěk, byl označen zelenou páskou, která byla našita na pravém rameni svrchního oděvu. Také mu po nezdařeném útěku byly nasazeny okovy nejen na horní ale i na dolní končetiny.

I přes vysokou zeď obklopující areál věznice se v 50. letech některým vězňům podařilo úspěšně uprchnout. Těmi úspěšnými jsou např. Sojka, Perutka a Sedlář. Tento útěk se povedl, když pracovníci věznice zabili prase a „zabijačku“ pak jedli v jiné části věznice. Trojice utekla přes okno, na němž upilovala mříže. Přes vězeňský dvůr se dostali k pokácenému stromu u zdi obklopující areál. V útěku jim nezabránil ani vlčák, který byl na dvoře. Přešli zeď, zastavili auto a snažili se dostat co nejdál od věznice. Nově nabytá svoboda uprchlé trojici vězňů nevydržela dlouho, díky udáním se dostali do uherskohradištské věznice brzy zpět.³¹

Útěk plánoval také Antonín Janošík. Ten se do vězení dostal za odbojovou činnost, byl členem skupiny Světлана. Ta byla jednou z největších protirežimních organizací působící na Moravě v 50. letech. Před StB se ukrýval až do 5. dubna 1949, kdy se ho Státní bezpečnosti povedlo zatknout. Janošík se snažil vyhnout zatčení odpálením jednoho ze tří granátů, které měl u sebe a chtěl tak zabít nejen sebe, ale i příslušníky StB, jimž se ale povedlo v tomto činu Antonínu Janošíkovi zabránit a následně byl převezzen do Uherského Hradiště. Po odhalení plánu útěku mu byly nasazeny okovy i na dolní končetiny.³² Později byl v uherskohradištské věznici popraven.

2.9. Vyšetřování vězňů

31 POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hory hostýnské*. Vizovice: Lípa. 1992. s. 139

32 MALLOTA, Petr. *Antonín Janošík*. 2008-2015 [online]. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z : <http://www.ustrcr.cz/cs/antonin-janosik#p15>

Výsledky zatčených v Uherském Hradišti měli na starosti příslušníci Krajského velitelství StB Gottwaldov, na něž bylo i uvnitř samotné Státní bezpečnosti pohlíženo s jakýmsi repektem. Každý, kdo se stal vyšetřovatelem, to měl považovat za čest a vyznamenání. Jejich nadřazenost se projevovala ve vyšší hodnotě a platovým ohodnocením.³³ Ve spise Aloise Grebeníčka lze najít jeho platové ohodnocení, které může posloužit jako ilustrace výše platu vyšetřovatelů z Uherského Hradiště. Grebeníček dostával v roce 1950, jako strážmistr, měsíční plat 4 440,- Kčs.³⁴ Dne 6. března 1950 byl pak Grebeníček jmenován vrchním strážmistrem a tím se mu zvedl plat na 5 040,- Kčs.³⁵ Za rok byl jmenován podporučíkem a plat mu byl opět navýšen, tentokrát na 5 166,- Kčs.³⁶

V prvních letech komunistické vlády platila pro vyšetřovatele zásada, že kdo je jednou zatčen, ten musí být i usvědčen, následně odsouzen nebo potrestán jiným způsobem. Pokud byl zadržený propuštěn, považovalo se toto propuštění za podryvání autority StB. Většina vyšetřovatelů měla mezi 20 až 30 lety, jejich komunistické „nadšení“ bylo různého stupně. Před nástupem do služby, ať už v Uherském Hradišti nebo kdekoliv jinde, absolvovali mnohdy jen školení v délce jednoho měsíce a v mnoha případech dokončili jen základní školu. Na poradách bylo vyšetřovatelům dokonce nepřímo doporučováno použití násilí k vynucení přiznání vyslýchaného vězně. Vyšetřovatelé působící v hradištské věznici většinou pocházeli z okolí. Někteří nadřízení, ať již v Uherském Hradišti nebo jiné věznice v době komunismu, vyšetřovatele podrobovali kritice, pokud podle jejich názoru neprobíhal výslech dostatečně dlouhou dobu. Útvarové organizace KSČ pořádaly dokonce soutěže příslušníků o nejdelší výslechy.³⁷ Ani v uherskohradištské věznici nebyl dvacetí a více hodinový výslech výjimkou, během něhož se střídaly různé skupiny vyšetřovatelů.

Z výpovědí některých pracovníků pražské centrály učiněných v polovině padesátých let vyplývá, že vyšetřovatelé v Uherském Hradišti ke zlomení vězně používali i různých narkotik, skopolaminu apod.³⁸ Skopolamin je látka způsobující poruchy paměti a neschopnost úsudku. Někteří vězni se po takových zážitcích pokusili o sebevraždu, jiní si uvědomili svou bezvýchodnou situaci a raději se vyšetřovatelům k

33 POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa. 2003. s. 441

34 ABS, fond personálních spisů, personální spis Alois Grebeníček, evid. č. 2019/22, s. 102.

35 ABS, fond personálních spisů, personální spis Alois Grebeníček, evid. č. 2019/22, s. 105.

36 ABS, fond personálních spisů, personální spis Alois Grebeníček, evid. č. 2019/22, s. 106.

37 POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa. 2003. s. 441

38 POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa. 2003, s. 441.

požadovanému činu přiznali.

V některých věznicích na území tehdejšího Československa působili při výsleších i sovětští poradci, kteří vytvořili tzv. otázkové protokoly k výslechům. V Uherském Hradišti podle vzpomínek vězňů s nimi neseťkali, jak vzpomíná např. Anna Honová.³⁹ Vyšetřovatelům Státní bezpečnosti pomáhali různé publikace stvořené přímo pro účely přiznání vyslychaného. Šlo o např. o školící materiál Výslech o 37 stranách, na nichž mohl vyšetřovatel najít kromě ideologicky teoretické části i praktické příklady. Mohl se zde dočíst, že „hlavním smyslem výslechu v našem pojetí musí být bezpodmínečné odhalení skutečné nepřátelské tváře vyslychaného, té tváře, kterou doposud před veřejností skrýval. (...) Při výslechu se orgán StB vedle zatýkání nepřítele střetává tváří v tvář s člověkem, proti kterému bojuje. Třídní uvědomělost a politická vyspělost je ten nejzákladnější předpoklad, který musí mít každý pracovník StB. Každý vyslychající orgán má k vyslychanému nepříteli přistupovat tak, aby vyslychaný cítil, že je za nepřítele považován, a aby cítil u vyšetřujícího tu moc, kterou on reprezentuje. Vyšetřovaný musí ve vyslychajícím vidět absolutního pána nad sebou samým. Vyslychat čtyři hodiny denně je jako vůbec nevyslychat. Vyslychat je třeba deset až dvanáct hodin denně.“⁴⁰

Dalším materiálem z něhož mohl vyšetřovatel čerpat své znalosti k „umění výslechů“ byla směrnice Jak postupovat při výslechu zadržené osoby, již s největší pravděpodobností připravilo Velitelství StB. Zde může vyšetřovatel najít potřebné informace k otázkovým protokolům. Stojí zde např. „Rozvrhneme si protokol, který chce vyšetřovatel s vyslychaným psát, do předem připravených otázek. (...) Pracovat na otázkovém protokolu můžeme i v nepřítomnosti vyslychaného, můžeme připravit otázky a i to, jakým způsobem budeme zaměřovat odpovědi. Formulaci protokolu zaznamenáváme daleko ostřeji, než by nám připustil vyslychaný. Také pro soudní přelíčení jsou výhodnější otázkové protokoly, protože soud předem zná, jak bude vyslychaný odpovídat na předložené otázky a může se tím vyhnout zkomplikovanému přelíčení nevhodnými otázkami.“⁴¹ Také v této směrnici najdeme praktické příklady sloužící lepší ilustraci.

Třetím materiálem pro vyšetřovatele byl spis Věznice z hlediska potřeb

39 Ústav pro studium totalitních režimů. Anna Honová [online]. © 2008-2015 [cit. 2015-12-6]. Dostupné z : <http://www.ustrcr.cz/cs/anna-honova>

40 POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 441 – 442.

41 Tamtéž. s. 442.

vyšetřování prováděného pracovníky Státní bezpečnosti o dvaceti stranách.

I když se ve věznici v letech 1948 – 1953 vystříдалo mnoho vyšetřovatelů, na některé přeživší vězni vzpomínají obzvláště špatně, a to pro jejich krutost, jakou projevovali během mnohahodinových výslechů. Nejvíce se svou krutostí do vzpomínek bývalých vězňů zapsali Antonín Višenka, Alois Čáň, Alois Grebeníček, Miloš Holub, Alois Šimčák, Jaroslav Kovář, Karel Bláha nebo Augustin Blecha. Trestní řád z roku 1950 sice nařizoval, aby vyšetřování prováděl prokurátor, ale ze zápisu porady ministerstva spravedlnosti z 21. června 1951 vyplývá, že prokurátor nesměl do vyšetřování orgánům StB vůbec zasahovat do doby, než bylo podáno trestní oznámení.

Vyšetřovateli StB se za první roky komunistického režimu v Československu stávalo mnoho policistů z doby první republiky, jenž po roce 1945 nebo po „vítězném únoru“ vstoupili do komunistické strany, jako např. velitel odboru vyšetřování v Uherském Hradišti František Jež, vyšetřovatelé Vincenc Šimčák, Alois Čáň nebo Jan Mareček. Ti se snažili svému veliteli zavděčit a podle toho se také k vyšetřovaným chovali. Bývalí vězni vzpomínají na jejich velmi surové jednání. Také byli skvělými učiteli pro nové vyšetřovatele StB, jako byli mj. Antonín Vranka nebo Antonín Višenka. Většina nových vyšetřovatelů byla sotva vyučená, někteří měli jen základní vzdělání, ale našli se mezi nimi i takoví, kteří nedokončili ani základní školu. Vyšetřovateli StB se stávali také bývalí vězni nacistických koncentračních táborů jako byl Alois Grebeníček, ten byl vězněn v táborech Buchenwald a Osvětim za svou ilegální činnost v komunistické straně,⁴² Ludvík Hlavačka nebo Antonín Prokeš. Ti si ale ze svého pobytu v koncentračních táborech neodnesli žádnou dávku lidskosti vůči vyšetřovancům.

Vyšetřování vězňů probíhalo v komunistické věznici podle plánu, který sestavil k tomuto účelu vyšetřovatel a následně schválil jeho nadřízený. Pokud se jednalo o velký případ schvaloval plán ještě sovětský poradce.⁴³ V tomto plánu výslechu byly napsány nejen otázky na vyslýchaného, ale také odpovědi, jež vyšetřovatel musel z vyslýchaného získat, do výslechového protokolu tyto odpovědi zanést a vyslýchaný tento protokol pak musel podepsat. Mnohdy byli vězni po výsleších vyčerpáni jak psychicky, tak fyzicky, že ani nebyli schopni se podepsat tak, aby podpis byl čitelný. Pokud se během výslechu vyšetřovatel nedobral požadovaných odpovědí, nebo se

42 ABS, fond Inspekce ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inventární jednotka 459, karton 9- Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s. 7.

43 KAPLAN, Karel - PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Praha: Barrister & Principal, 2008, s. 184.

odchýlil od výslechového plánu, musel pokračovat tak dlouho, dokud nezískal požadované odpovědi. V takových případech protokol vězni podepisovali až druhý den poté, co jej schválil vyšetřovatelův nadřízený. Pokud vyšetřovaný odmítal protokol podepsat, pak jej prohlásili za neposlušného, byl mu nasazen tvrdší režim a mimořádná opatření.

Během výslechu byli vyšetřovanci bití na různé části těla, nuceni stát někdy i po celou dobu výslechu, který trval i více než 24 hodin a v jehož průběhu se střídali různí vyšetřovatelé. Nebo naopak místo stání musel neustále bez odpočinku chodit, dělat dřepy, byli taháni po zemi, kopáni do různých částí těla včetně genitálií. Některým vězňům byl kolem hlavy omotáván mokrý ručník, jehož pomalé usychání způsobovalo vězňům bolesti, museli ponořovat bosé nohy do lavoru se studenou vodou. Vězni byli také často probouzeni ze spánku, nebo jim byl odepírán úplně. Častou metodou psychického nátlaku bylo také vyhrožování ublížení rodinám vyšetřovaných i vyhrožování smrtí samotným vězňům. Vyšetřovatelé také často tvrdili, že se vyslýchaných jejich rodina zřekla.

Výše zmíněný Pavel Hubačka vzpomíná: „Byli čtyři estébáci, kteří se při výsleších objevovali a se střídali. To bylo vidět podle toho, jakou kdo měl metodu. Byli tři takové ty zásadní metody, tzv. baštonáda, čili bití na šlapky, zadek, po ledvinách atd. Vězeň byl připoutaný k železné pryčně, vojenské železné pryčně, dopředu k čelu, zezadu za kolena a nohy musely být připoutané tak, aby byly pokrčené a šlapky odkryté. Druhá metoda spočívala v tom, že vězeň měl spoutané ruce, za které byl pomocí takového roubálka vytažen tak, aby stál třeba jen na špičkách nebo stál a nemohl nic, ani si sednout, prakticky visel jenom v trenkách. Po takových výsleších jsem taky čural krev. A tyto dva výslechy byly v mém případě až do úplné ztráty vědomí.“⁴⁴

Lubomír Chvalovský, syn prvorepublikového legionáře Josefa Chvalovského, o situaci v Uherském Hradišti vypověděl: „V Uherském Hradišti jste nebyl jméno, tam jste byl jenom číslo a i bachaři, kteří mne předváděli a odváděli atd., mě oslovovali číslo 250. Ani oni nevěděli, kdo jsem. To měli tak vymyšlené, to bylo pod tím Grebeníčkem tehdy. (...) Jednou za dva dny jsme chodili na protažení nohou. Tam byl udělaný takový dřevěný nahoře ohraničený výběh. Vždycky jsme chodili po dvojicích 15 minut tam a zpátky. Já jsem chodil ještě s jedním uvězněným, takovým mladým klukem. Nesměli

44 Ústav pro studium totalitních režimů. Pavel Hubačka. [online]. © 2008-2016 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/pavel-hubačka>

jsme mluvit atd., přesto se nám to mezi sebou povedlo. Ptal se mě, kdo mě vyslýchá. Odpověděl jsem, že nevím. Prý jestli to není Grebeníček. Řekl jsem, že určitě ne, že podle podpisu to určitě není Grebeníček. „Tak to máš kliku,“ řekl mi. To byla moje jediná známost toho Grebeníčka. Už tehdy budil v Uherském Hradišti hrůzu. (...) Na cel jsem byl sám. Výslechů jsem absolvoval tak 10 až 15, ale na výslech mě vzbudili třeba v jednu nebo ve tři hodiny v noci. Když už nevěděli co se mnou dál, tak mně přidělili advokáta ex offo. To nebyl úplně špatný člověk, protože mi v nestřežené chvíli prozradil, že když to všechno podepíšu a budu souhlasit s rozsudkem, tak půjdu domů. Dali mě za vinu neoznámení protistátního trestného činu únosu vlaku Svobody, který se stal před 3 roky, o němž jsem nic nevěděl a taky krádež fáraciho oděvu. Oni věděli, že ten jeden paragraf je politická záležitost, ale že to nemůže být jen ona a tak mi dali ještě tu krádež. Advokát mi řekl, že budu odsouzený na dva nebo čtyři roky, přesně už si nepamatuji, ale když všechno podepíšu a nebudu se odvolávat, tak půjdu domů. Nevěděl jsem, jestli mu mám věřit. Nakonec jsem se chopil příležitosti a řekl, že všechno podepíšu. Když jsem měl pak soudní přelíčení, tak bylo za 10 minut hotové a já jsem se vrátil zpátky ke své jednotce, kde jsem odevzdal vše, co jsem měl a byl jsem pak vlastně civilista.“ Chvalovský byl před zatčením přidělen k Pomocnému technickému praporu (PTP), který pracoval v dole Antonín Zápotocký v Kladně.⁴⁵

Ve výslechovém protokolu Oldřicha Hořínka z 13. ledna 1956 tento odpovídá na otázku, zda byl během svého pobytu v uherskohradištské věznici bit nebo si na bití stěžoval, odpovídá: „Nikdy jsem si nestěžoval na to, že by proti mně bylo použito fyzické násilí při vyšetřování přesto, že tomu tak bylo. Nestěžoval jsem si při vyšetřování a ani příbuzným jsem nic takového nenapsal, ani při osobní návštěvě jsem nic takového neříkal. Dodatečně uvádím, že při hlavním přelíčení v Brně jsem prokurátorovi sdělil, že jsem byl při vyšetřování v Uherském Hradšti bit. ... Asi v červenci 1951 přišel na mou celu do věznice v Uherském Hradišti jeden civilista, který si sám odemkl dveře cely. Poručil mi, abych se postavil k oknu a pak mě ze zadu udeřil něčím do hlavy. Bylo-li to pěstí či něčím jiným, to nevím. Při tomto vůbec nehovořil a opět odešel. Tento orgán byl ve věznici častěji, neboť mě vícekrát otevíral celu a dával mi okénkem do cely jídlo.“⁴⁶ Dále bývalý vězeň vzpomíná: „Asi koncem srpna 1951

45 Ústav pro studium totalitních režimů. Lubomír Chvalovský. [online]. © 2008-2016 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/lubomir-chvalovsky>

46 ABS, fond Inspekce Ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inventární jednotka 459, balík 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s. 7.

byl jsem odveden do kanceláře, kde mě měl vyslýchat druhý vyšetřující referent. Do této kanceláře přišel jeden orgán. Já sám jsem stál čelem ke zdi a tento orgán přistoupil ke mně a uchopil mě za kabát. Trásl se mnou tak, že jsem se tloukl čelem o zeď. Toto trvalo asi 10 vteřin a pak odešel.⁴⁷ Hořínek si ve své stížnosti, kterou podal na MV, stěžuje, že na něj bylo během výslechu použito fyzické násilí ve třech případech, ale ani jednou od vyšetřujícího, nýbrž od jemu neznámých příslušníků MV, kteří se na jeho výslechu nepodíleli. Následujícím vyšetřováním se, podle inspekce ministerstva vnitra, nepodařilo zjistit, kdo se na Oldřichu Hořínkovi fyzického násilí dopustil.⁴⁸

Na kruté výslechové metody si stěžoval i Alois Hnilica s nímž byl v této věci v říjnu 1955 veden výslech, v němž popsal, jak s ním vyšetřovatelé StB během výslechů zacházeli: „Asi 3 dny po mém zatčení, tedy 3. nebo 4. srpna 1951 byl jsem předveden ve věznicí v Uherském Hradišti do kanceláře, kde byl i strážmistr v uniformě a 5 orgánů v civilu. Strážmistr mě začal vyslýchat a dával mi otázky. Jelikož jsem o věcech, na něž se dotazoval, nic nevěděl (úklid zbraní apod.), tak jsem tyto popíral. Nato jsem byl v této kanceláři položen na lavici a byl jsem pěti orgány tloučen gumovou hadicí do chodidla obnažených nohou. Když jsem vstal z lavice, tloukli mě pěstmi po obličeji a prsou. Dále jeden z nich mě pak tloukl hlavou o zeď. Upozorňuji, že neznám jejich jména a nevím přesně, který z nich mě tloukl. ... 1. listopadu 1951 mě převzal k vyšetřování orgán Holub. Ten mi hned v úvodu řekl, že se mnou bude dělat výslech II. stupně. Co tím myslel, nevím. Asi druhý týden kdy mě tento orgán vyslýchal, mě při výslechu kopal kolenem do zadnice. Dále mě vyhrožoval pistolí, kterou vytáhl z kapsy kalhot a ptal se mě, zda-li vím, že je tam kulka a jestli ji chci dostat do hlavy. ... Podotýkám, že od 1. do 15. listopadu 1951, kdy mě vyslýchal Holub, jsem jedl pouze jeden den. Toto nařídil Holub. Rovněž po tuto dobu jsem spal jen každý druhý den. Toto zdůvodňoval Holub tím, abych se nebavil se svým spoluvězněm a měl čas na přemýšlení. V době, kdy jsem nespál, musel jsem chodit po cele. ... Od 15. listopadu do konce měsíce jsem pak nesměl vůbec spát. Jídlo jsem dostával normálně. Dne 30. listopadu 1951 mi bylo dovoleno spát. Pak jsem byl vzbuzen, oblekl jsem se a byl jsem odveden do jiné cely k výslechu.⁴⁹

47 ABS, fond Inspekce Ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inventární jednotka 459, balík 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s. 8.

48 ABS, fond Inspekce Ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inventární jednotka 459, katon 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s. 33.

49 ABS, fond Inspekce Ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inventární jednotka 459, balík 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské, s.2-3.

V lednu a únoru 1949 přicházelo vedoucímu oddělení státního soudu v Brně JUDr. Horňanskému stále více stížností od rodinných příslušníků vězňů z Uherského Hradiště na špatné zacházení, metody vyšetřování atd. Horňanský poslal do věznice soudního znalce v oboru lékařství MUDr. Miloše Vlčka a soudce okresního soudu a vyšetřujícího soudce státního soudu JUDr. Jaromíra Floriána, aby tyto okolnosti prošetřili na místě. Tehdejší velitel věznice je původně nechtěl do věznice vůbec pustit, neuznával autoritu soudce a požadoval proti nim zákrok. Požadavku vpuštění do věznice velitel vyhověl až po dlouhém váhání. Když se v roce 1969 na krajské prokuratuře v Brně opět prošetřovaly události v Uherském Hradišti, dr. Florián vypověděl: „Pro velkou časovou vzdálenost téměř plných 20 let, si dnes nevzpomínám na přesné údaje ani co se týká jmen, respektive velké většiny jmen, ani co se týká výsledků šetření. Mohl bych jen globálně říci, že zjištěné skutečnosti působily, jak na lékaře tak na mne a nejvíce na zapisovatele, otrěsně.“⁵⁰ Vězni, kterých se ptali na jejich zranění, nechtěli cokoli říct. Mysleli si, že se jedná jen o další taktiku uherskohradištských vyšetřovatelů. Někteří ale později přiznali, že ke svým zraněním přišli během velmi krutých výslechů. JUDr. Florián pokračuje: „Jak si vzpomínám stupně vnějších viditelných zranění byly různé. Utkvělo mi v paměti, že z největší části běželo o poškození pat. Vnitřní zranění byla hoššího druhu, např. narušení ledvin.“⁵¹ MUDr. Vlček slova dr. Floriána potvrzoval: „Zjistil jsem u několika zranění zejména na zádech krevní podlitiny, zhmožděniny a také na šlapkách. Někteří z vězňů si také stěžovali, že jim byl do těla pouštěn elektrický proud.“⁵² O svých zraněních a jejich původu promluvílo 8 vězňů, ale žádný z nich nemohl říci, který z vyšetřovatelů StB mu je způsobil a ani ze spisů, které si vedla samotná Státní bezpečnost se jména vyšetřovatelů podle dr. Floriána nedala zjistit.⁵³

S výsledky inspekční cesty do věznice v Uherském Hradišti odjel JUDr. Horňanský do Prahy na ministerstvo spravedlnosti. Po návratu byl podle Floriána hluboce otrěsen, nespokojený a nervozní. „... Dr. Horňanský mi sdělil, že když předložil spisy na ministerstvu spravedlnosti, referenta, jemuž spisy předložil, mi odmítl

50 BURSÍK, Tomáš. *Represivní metody Státní bezpečnosti* [online]. 27. 3. 2008, [cit. 2016-02-19].

Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/cyklus-verejnych-historickyh-seminaru-2008>

51 BURSÍK, Tomáš. *Represivní metody Státní bezpečnosti* [online]. 27. 3. 2008, [cit. 2016-02-19].

Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/cyklus-verejnych-historickyh-seminaru-2008>

52 BURSÍK, Tomáš. *Represivní metody Státní bezpečnosti* [online]. 27. 3. 2008, [cit. 2016-02-19].

Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/cyklus-verejnych-historickyh-seminaru-2008>

53 BURSÍK, Tomáš. *Represivní metody Státní bezpečnosti* [online]. 27. 3. 2008, [cit. 2016-02-19].

Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/cyklus-verejnych-historickyh-seminaru-2008>

jmenovat, poslal ho tento referent s oběma protokoly na ministerstvo vnitra. Dr. Horňanský mi jenom sdělil, že jsme oba jen o vlasek unikli zatčení, protože jsme se dopustili jakéhosi zločinu, když jsme zjišťovali zdravotní stav obviněných. Spisy mu prý byly na MV odebrány s výslovným rozkazem, že se má postarat o to, aby si už žádný soudce nedovolil zjišťovat zdravotní stav obviněného, kterého přebírá do vazby. Objeví-li se ještě takový případ, bude proti všem viníkům tvrdě zakročeno. Dále mi sdělil, že mám okamžitě poučit lékaře i zapisovatele, že o obsahu úředního výkonu se nesmí nikdo dozvědět.“ Doktor Florián pak prý kolem sebe neustále pocíťval přítomnost členů StB. MUDr. Vlček byl později odvolán z funkce náčelníka zdravotního oddělení zemského velitelství SNB v Brně.⁵⁴

V roce 1950 absolvovali vyšetřovatelé školení na téma „Věznice z hlediska potřeb vyšetřování StB“. Jeho tvůrci vycházeli ze zásady, „že věznice musí být taková, aby sama o sobě připravovala vězně pro další výslechy. Dále vyjmenovali disciplinární tresty, kterými vyšetřovatel postihuje prostřednictvím věznice vyslýchaného za to, že se chová při výslechu vzpurně nebo uráží vyšetřovatele např. tím, že lže a odmítá učinit požadované přiznání. Oficiální stupnice trestů zněla takto: zákaz kouření, pokud bylo dovoleno, zákaz dopisovat si s rodinou, odnětí knih, pokud byly povoleny, odnětí slavníku, časté kontroly ve dne i v noci, časté prohlídky cel, omezení stravy nebo umístění do temnice na 1-3 dny.⁵⁵ V rámci uherskohradištské věznice se jednalo o umístění do samotek, korekce nebo třicítek.

Když se vězeň dostal po výslechu vyčerpaný na celu, ani tam nebyl ušetřen psychického nátlaku. Velmi často jim byl odepírán spánek tím, že buď museli na cele neustále chodit, stát, nebo měli celou dobu rozsvíceno na cele světlo.

Vyšetřovatelé velmi často bili vězně po šlapkách nohou gumovou hadicí. Mnoha vězňům zůstaly „na památku“ jizvy.

Své zkušenosti s uherskohradištskými estébáky popsal také Josef Horký: „Přivezli mě do Uherského Hradiště a tam začaly výslechy. To byl pan Grebeníček, pan Holub a kolem Holuba byli takové 4 pochopi, kluci tak 24 – 25 let. Do vyšetřovací místnosti nás volali, i když třeba nevyslychali. Ptali se, co vím. Já jsem samozřejmě zatkloukal a oni se po sobě vždycky jenom podívali. Nevěděl jsem, co to znamená.

54 BURSÍK, Tomáš. *Represivní metody Státní bezpečnosti* [online]. 27. 3. 2008, [cit. 2016-02-19]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/cyklus-verejnych-historickyh-seminaru-2008>

55 KAPLAN, Karel - PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Praha: Barrister & Principal, 2008, s. 190.

Jednou mě testovali, prý abych podal něco z kapsy kabátu a když jsem sáhl dovnitř, byla tam pistole. Měli naplánované čtyři nás zlikvidovat, to jsem se dozvěděl až později. Nemluvil jsem, tak jsem si musel lehnout na lavičku. Přivázali mi nohy tak, abych měl šlapky odkryté. Neptali se mě na nic, jenom jsem dostal mrskačku. Pak mě nechali týden v klidu. Jenomže jsem měl zraněnou šlapku, že mě to hnisalo, takže jsem chodil chvilkami po kolenou a na samotě. Když mě pak zavolali k výslechu, já už jsem věděl, že je tam Loučka. To jsem se dozvěděl od chodbařů. Byl tam jeden polda, Ostravák, který dělal chodbaře. Ten podával jídlo a řekl: ‚Franto, Loučku mají, toho a toho mají.‘ Takže už jsem věděl, že všechno je pryč. Kdyby mi řekli, chtěl jsi zabít, tak jim to potvrdím. Protože z představy, že bych měl dostat znovu bych zešílel, zabil bych se.“⁵⁶

Věznice v Uherském Hradišti měla nicméně jednu metodu používanou při výsleších, jakou v Československu nepoužívala žádná jiná komunistická věznice v té době - elektrický proud. K pouštění elektrického proudu do vyslýchaného se používali kovové plíšky, pravděpodobně z hliníku, vyrobené v bývalých Baťových závodech (Svit) v Gottwaldově, jež si vyslýchaný musel dát sám do bot, v nichž musel být bosky. Od těchto plíšků vedl drátek, připojený k lampičce na stole vyšetřovatele, který pak do vyšetřovaného tlačítkem na lampičce pouštěl proud. Vyšetřovaný během takového výslechu ležel na kovové posteli, takže účinky elektřiny byli ještě znásobeny. Pokud vězeň během výslechu omdlel, vyšetřovatelé jej polévali studenou vodou. Po takovém výslechu byli vězni v zuboženém stavu zpravidla donešeni na celu a ponecháni bez jakéhokoliv ošetření. Někteří vězni pak nebyli schopni i několik dní jíst a pokud něco snědli, jídlo zvrátili. Mnoho vězňů také po výsleších následkem bití močilo krev. Vyšetřovatelé použití elektrických bot považovali za nejúčinnější metodu, jak dosáhnout přiznání vyšetřovance. Boty byly podle výpovědi bývalého vyšetřovatele Karla Hověžáka nasazeny poté, co se dotyčný nepřiznal k protistátní činnosti ani po velkém bití.⁵⁷

Metodu použití elektrického proudu popsali Jiří Malásek, Bohuslav Koukal, Pavel Dědičík, Josef Poul, dr. Rostislav Slavotínek, František Jindra, Tomáš Holčík, Leoš Matýsek, Josef Nesrsta, dr. Jan Pištělák, dr. Petr Lavíček, Zdeněk Svoboda nebo Jiří Florián, když byla v uherskohradištské věznici nařízena předsedou senátu Státního

56 Ústav pro studium totalitních režimů. Josef Horký. [online]. © 2008-2016 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/josef-horky>

57 ABS, fond Inspekce ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inv. jednotka 459, balík 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s. 6.

soudu v Brně, dr. Jaroslavem Horňanským, inspekce poté, co si vězni nebo jejich rodinní příslušníci stěžovali na špatné zacházení při výsleších. Kontrolu provedl dr. Florián v doprovodu šéflékaře krajského velitelství SNB v Brně dr. Vlčka. Inspekční skupinu uzavíral Karel Kučera jako zapisovatel. Inspekce byla prováděna přímo v areálu věznice v březnu roku 1949. Komise během šetření hovořila s již zmíněnými vězni, kteří potvrdili použití elektrického proudu, ale i s dalšími, kteří elektrické podrobení nebyli: s Bohumilem Veselým, kterého během výslechu bili do obličeje, Jakubem Drkalem, který byl bit gumovou hadicí přes šlapky. Antonín Mach musel během celého výslechu být v dřepu. Jaromíra Hrabala vyšetřovatelé bili do hlavy i obličeje, přes šlapky, musel dělat dřepy, dokud nebyl úplně vyčerpán. Následkem těchto metod pak nemohl několik dní chodit. Další vězeň, Josef Kalčík, byl několikrát uhozen do hlavy i obličeje, musel být v dřepu a mít předpažené ruce, když dvakrát spadl, vyšetřovatelé jej zbili. Pavel Dědičik byl bit do obličeje, přes obě chodidla. Následkem bití po šlapkách měl otoky s těžkými hematomy. Také jej kopali do zad, a byl podroben elektrickému proudu. Antonína Odráčka během výslechu tloukli do chodidel a pak jej nechali ležet ve vyšetřovací místnosti po dobu dvou dnů.

Od poloviny padesátých do poloviny šedesátých let minulého století probíhaly interní inspekce MV o způsobech vyšetřování orgánů StB. Inspekce nezákonné jednání vyšetřovatelů sice prokázala, ale před soud se kvůli svému jednání nedostal téměř žádný z proviněných estébáků. Nejčastějším trestem bylo propuštění ze služby. V archivech se zachovaly inspekční spisy z této doby, kde dotyční vyšetřovatelé mučení vězňů potvrzují, ovšem vždy dodávají, že oni sami nic takového nedělali. O poměrech v uherskohradištské věznici promluvil v říjnu 1956 bývalý příslušník StB Alois Grebeníček, který na vlastní žádost bezpečnost roku 1952 opustil a i přes pozdější žádost již znovu přijat do řad Státní bezpečnosti nebyl. Ve své výpovědi na Krajské prokuraturě v Brně tehdy uvedl: „Byli to hlavně Čáň a Mareček, kteří na Krajském velitelství StB v Uherském Hradišti prováděli mučení elektrickým proudem, trýznění hladem a bitím. (...) Vyšetřování elektrickým proudem se dokonce před námi tajilo, věděli o něm pouze Hlavačka, Čáň a Mareček, já jsem se o něm dozvěděl, až když bylo asi dva měsíce v provozu a to ještě náhodně. Vyšetřování elektrickým proudem spočívalo v tom, že na půdě v oddělené místnosti bylo normální vedení ze zásuvky elektrického proudu vedeno do plechové destičky, která se dávala vyšetřovaným do bot.

Upřesňuji to tak, že to byly dvě destičky, od každého drátu jedna a do každé boty se dávala vyšetřovanému jedna destička, která byla přizpůsobena tvaru boty, jako například vložka. Proud se zapínal vypínačem na kratší dobu, takže vyšetřovaný dostával elektrické rány. Lidi takto vyšetřované, kteří byli od Čáně a Marečka podobným způsobem trýznění, jsme potom museli my vodit z místnosti na Kunovské věznici do věznice v Uherském Hradišti pěšky, takže to budilo pozornost lidí, protože odvádění vyšetřovanci nemohli chodit.“⁵⁸ V další části výpovědi Grebeníček uvádí: „ ... Tehdy jsem se dozvěděl, že se elektrickou vyšetřuje a jakým způsobem. Viděl jsem, jak Lednický po každém zapnutí proudu se skácel na záda na zemi a vydával bolestné skřeky.“⁵⁹

Dalším vyšetřovatelem, který ve své výpovědi přiznal mučení elektrickým proudem byl Karel Hověžák: „Vyšetřování řídil tehdejší náčelník KV StB Gottwaldov v Uherském Hradišti, nynější náměstek ministra vnitra generálmajor Ludvík Hlavačka. Za jeho přímého vedení a na základě jeho rozkazů prováděli vyšetřování důstojníci Antonín Vranka, Mareček a Čáň. Tehdy tito soudruzi nás sami vyzývali, abychom se šli podívat na novou vyšetřovací pomůcku - „elektrické boty“. Vyšetřovanec si musel dát do bot vložku, obul si boty, zašněroval a orgán řídil proud. Reakce vyšetřovance byla ta, že se celé tělo, zvláště ruce a nohy začaly kroutit a vyšetřovanec zoufalstvím skákal až půl metru od země. Právě po velkém bití, kdy vyšetřovanec nepromluvil, byly tyto boty nasazovány.“⁶⁰ Hověžák promluvil také o dalších praktikách, jež během výslechu on i jiní vyšetřovatelé používali: „ ... U nás, u orgánů, políček vyšetřovancům byla běžná věc, ovšem příkladné používání elektrických bot nebyl výstřelek, nýbrž systém vyšetřovací práce, který trval podle mých znalostí nejméně rok, a to na bývalé oblastní úřadovně MV v Uh. Hradišti.“⁶¹

Dne 29. října 1956 vypovídal na Krajské prokuraturě v Brně o uherskohradištské vyšetřovací specialitě také Alois Čáň: „ K vyšetřování elektrickým proudem chci uvést to, že tento způsob byl zaveden tehdejším velitelem KV StB Gottwaldov soudruhem Hlavačkou. Tohoto způsobu vyšetřování používali mimo mne i jiní příslušníci vyšetřovací skupiny, myslím, že je možné říci, že všichni, kteří v té době

58 POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 443.

59 Tamtéž. s. 444

60 POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s.445.

61 ABS, fond Inspekce ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inventární jednotka 459, balík 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s. 6.

byli ve vyšetřovací skupině zařazení. Nemohu dnes již uvést, jak dlouho se elektrického proudu při vyšetřování používalo. Pokud si vzpomínám, sám jsem tohoto způsobu použil. Fyzické násilí jsem používal proto, že bylo přímo nařizováno velitelem Hlavačkou a to jmenovitě, což může potvrdit soudruh Jež (tehdejší náčelník vyšetřování), přes kterého tyto příkazy šly. Odporovat jsem se neodvážil, protože jsem se bál Hlavačky.⁶² Čáň také popsal, jak elektrické boty fungovaly: „Elektrické zařízení se skládalo ze dvou plíšků, které se vkládaly vyšetřovaným do bot, od plíšků šly dráty do indukční cívky, u které se točilo nějakým knoflíkem. Jak silný proud byl do plíšků uváděn, nevím. Vyšetřovaní na to však reagovali tak, že křičeli, trhali nohama, že by některý spadl na zem, to se v mé přítomnosti nestalo. Pokud se pamatuji, vyšetřování při zavádění elektrického proudu museli ležet. Při tomto způsobu vyšetřování byl vždycky odborník – technik z KV StB.“⁶³ Dále vzpomínal, že elektrické boty dovezl Ludvík Hlavačka během jedné akce na Vsetínsku v roce 1948, již také osobně řídil. Čáň tehdy jel na akci v jednom voze se svým velitelem Hlavačkou a v tomto voze byly přivezeny i elektrické boty.⁶⁴

Augustin Blecha při svém výslechu řekl, že elektrické boty k mučení vězňů byly vyrobeny ve Svitě Gottwaldov a pokyn k jejich výrobě dal sám Ludvík Hlavačka, který později vyšetřování pomocí elektrického proudu musel vysvětlovat na Velitelství StB v Praze.

Augustin Knot v roce 1955 vypovídal: „V Uherském Hradišti byl používán aparát na elektrický proud, který se pouštěl do vyšetřovanců. Tento aparát používal Mareček, Čáň a Hlavačka. Po výslechu vyšetřovanci nemohli chodit, tak jsem je někdy nesl na zádech. To se stávalo i v případech, kdy vězni byli zbiti po šlapkách nohou. Vězni ze Světlany byli vyslýcháni hodně v noci, aby se nevědělo, co se s nimi dělá. (...) Při mučení elektrickým proudem jsem jednou byl. Mučení v bolesti křičeli „Nechte mě, já jsem nic neudělal!“ Když jsem vodil vězně k výslechům, tak mi říkali, že se bojí, že budou zase hodně biti. Při vyšetřování elektrickým proudem byly na dveřích cedulky s nápisem Vstup zakázán - vyslýchá se. Křik a úpění jsem slyšel, když do vězně pouštěli elektřinu.“⁶⁵

62 POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 446.

63 ABS, fond Inspekce ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inv. jednotka 459, balík 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s.10-11.

64 ABS, fond Inspekce ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inv. jednotka 459, balík 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s. 20.

65 POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 448.

Bývalému vězni Vladimíru Drábkovi byli při jednom z výslechů tzv. elektrické boty ukázány: „ Zavedli mne do místnůstky, kde byl ten uherskohradištský povětný přístroj, na pomáhání k tomu, aby si lidé vzpomněli na to, co neprovedli. Mě přímo s tím přístrojem nepřemlouvali, abych řekl pravdu, ale jejich cíle (vyšetřovatelů StB) dostat se ke jménu, které vede do Prahy, se snažili dosáhnout třeba tím, že ten přístroj byl při výslechu mezi mnou a orgánem StB. Tím mi bylo dáváno najevo, že můžu dostat kontakty tam, kam oni by si přáli. Čili v mém případě šlo spíše o takový psychický nátlak: on třeba ten klučisko povolí a poví i to, co třeba nechce.“⁶⁶

V prosinci 1956 MV konkrétně náčelník inspekce sepsal hlášení o inspekci v případech Světlana, Včela, Blaník nebo Jan Masaryk, kde došel k závěru, že během vyšetřování těchto případů byly použity různé provokace, zjištěny hrubé závady při vyšetřování, použití psychického a fyzického násilí, falšování údajů o domovních prohlídkách a podvržení zbraní.⁶⁷

Používání elektrického proudu při výsleších bylo později zakázáno rozkazem velitele Státní bezpečnosti z Prahy. Podle Aloise Čáně byl tento rozkaz vydán proto, že se z věznice dostala zpráva o této vyšetřovací praktice až k Zápotockému.⁶⁸

V šedesátých letech pak následky takového zacházení s vězni popsal inspekci MUDr. Vladimír Kluska, který byl v Uherském Hradišti vězněn na počátku padesátých let. Ve své výpovědi tedy uvedl: „Při výsleších u StB v Uherském Hradišti docházelo k tzv. galvanickým rázům, které působí prudké stahování svalů, jejich rozrušení a tím jejich bolest. Tyto galvanické rázy působily kromě stahování svalstva zároveň také rozrušení svalové tkáně a poškození ledvin, což je známo z úrazové medicíny jako tzv. crush - syndrom. Mohu potvrdit, že když se některý ze spoluvězňů vrátil od výslechů, kam odcházel zcela zdrav, že na něm byly vidět stopy po násilném zacházení, např. podlitiny krevní na zádech a na šlapkách, většinou vězni po výslechu nemohli dobře chodit, poněvadž měli oteklá chodidla.“⁶⁹

Poté, co státní prokurátor vypracoval na daného vězně žalobu a následně ji předal krajskému soudu v Uherském Hradišti, se dotýčný vězeň musel naučit pod

66 Ústav pro studium totalitních režimů. Vladimír Drábek. [online].© 2008-2016 [cit. 2016-03-03].

Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/vladimir-drabek>

67 ABS, fond Inspekce ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inventární jednotka 459, balík 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s.3.

68 ABS, fond Inspekce ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inventární jednotka 459, balík 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s. 10.

69 POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 446 – 7.

dozorem vyšetřovatelů StB správné odpovědi na otázky, jež mu budou kladeny v soudním procesu jak soudcem, tak státním prokurátorem. Pokud někteří vězňi nesouhlasili s textem, vyšetřovatelé jim důkladně vysvětlili, že nesouhlas jejich pozici u soudu ještě ztíží.

Někteří z vězňů doufali, že u soudu budou mít možnost svá tvrzení z výslechových protokolů odvolat, jelikož přiznání bylo dosaženo po mučení. Vyšetřovatelé jim vyhrožovali, že pokud u soudu vystoupí s odvoláním svého přiznání, vyřídí si to pak s nimi, jakmile se vrátí do věznice. I přes tyto výhružky se o to někteří z vězňů pokusili, ale bezvýsledně, jelikož soudci se při výkonu své praxe řídili předepsanou směrnicí. Směrnice nařizovala rozšíření žaloby o trestný čin křivého obvinění pro ty obžalované, kteří se během soudního líčení pokusí odvolat svou dřívější výpověď zaznamenanou ve vyšetřovacím protokolu kvůli použití násilí k získání požadových odpovědí. Jakákoliv změna výpovědi obžalovanému jen přitížila.

O rozsudku smrti nebo doživotí pro některého vězně rozhodovala z konečnou platností na návrh ministerstva spravedlnosti bezpečnostní komise ÚV KSČ. Toto rozhodnutí se soudci dozvěděli od státního prokurátora. Soudce poté musel obžalovaného vězně podle pokynů z ÚV KSČ odsoudit, pokud nechtěl přijít o práci a způsobit si potencionálně další problémy s komunistickou mocí, kdyby se jí vzepřel.⁷⁰

Soudní procesy s odbojovými skupinami, jakou např. byla Světлана, se konaly ve veřejných prostorách s pečlivě vybranými diváky, kteří před zahájením samotného procesu absolvovali školení „správného“ chování při soudním procesu. Soud se Světlanáři se konal ve Velkém kině v Gottwaldově (dnešní Zlín), jak vzpomíná jeden z obžalovaných Jaroslav Žilák: „V pondělí ráno 24.dubna (1950) nás vyšetřovatelé s patřičným doprovodem dovezli z uherskohradištské věznice do Gottwaldova, jak se tenkrát říkalo Zlínu, do Velkého kina. Na chodníku před budovou stál zástup lidí - patrně dělníků ze závodů vyškolených pro tento účel, kteří měli hrozením zatárou pěstí asi zdůrazňovat socialistickou spravedlnost a zároveň jí chtěli tímto gestem projevit svou důvěru. Když nám po takto zrežirovaném přivítání uvolnili průchod a my jsme přišli dovnitř, dostalo se nám čestného umístění na jevišti, ovšem ne naší vinou jaksi neslušně zády k obecnstvu. Pak se v kině začala odehrávat velká komedie, pokud by zde ale nešlo o lidské životy.“⁷¹ Společně s Žilákem bylo obžalováno 24 členů této

70 POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci*. Vizovice: Nakladatelství Lípa, 2003, s. 493.

71 POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci*. Vizovice: Nakladatelství Lípa, 2003, s. 494.

odbojové skupiny. Mezi obžalovanými byly i dvě ženy, Marie Vajdová a Marie Rajnochová. V této skupině obžalovaných byli i později poravení Rudolf Lenhard a Antonín Jánošík. Žilák dále vzpomíná, že Rudolfa Lenharda k soudu museli nosit jiní vězni, jelikož nebyl schopen samostatné chůze po výsleších Státní bezpečnosti, které soudnímu líčení předcházeli. Během soudu pak prý polo seděl a polo ležel. Soudu se Světlanáři předsedal JUDr. Jaroslav Hornánský, státním prokurátorem JUDr. Antonín Mykiska.

Lenhardův tehdejší spoluvězeň Hromka vzpomíná: „byl Lenhard bit tak surově, až mu poškodili páteř“. Lenhard i přes svůj velmi špatný zdravotní stav neodpovídal soudci Hornánskému ani státnímu prokurátorovi Mykiskovi podle naučených odpovědí z protokolu. Stejnou formu protestu zvolil i později popravený Antonín Janošík.

Každý vězeň dostal na soudní líčení přiděleného obhájce ex offio, který měl ale mnohdy na starosti několik obviněných a i tak neměl mnoho možností, jak jim během soudu pomoci. V podstatě obhájci mohli jen zdůraznit či poukázat na polehčující okolnosti, to je na úplné a kající doznání, dále pak na bezúhonost obviněného, jak vysvětloval později Jaroslav Žilák, jehož zastupoval JUDr. Hruška.

Každý odsouzený měl právo požádat o milost prezidenta a většina odsouzených k trestu smrti tuto možnost také využila. Nicméně Klement Gottwald většinu žádostí zamítl, jako např. žádost Františka Many. Úspěšnou žádost o milost podal Josef Matúš, který byl po předchozích výsleších v takovém stavu, že nemohl stát na nohou. Matúšovi byl trest po kladném vyřízení milosti změněn z trestu smrti na doživotí. Každá žádost o milost byla doplněna o vyjádření ministerstva spravedlnosti, které její udělení buď doporučilo nebo nedoporučilo.

Soudní procesy se kromě Velkého kina v tehdejší Gottwaldově konaly v sokolovně v Uherském Hradišti nebo ve vsetínském divadle.

Po vynesení rozsudku se odsouzení vraceli do uherskohradištské věznice, ale jen na krátký čas a odtud buď do tzv. nápravných táborů, které byly pod správou ministerstva spravedlnosti, na práci do uranových dolů v Jáchymově a dalších míst nebo přímo na popraviště.

Mnoho vězňů si z výslechů StB v Uherském Hradišti odneslo trvalé následky, ať již v podobě tiků, nebo různých onemocnění.

2.10. Ženy ve věznici

Do uherskohradištského pekla se dostaly samozřejmě i ženy, které byly komunistickému režimu z nejrůznějších důvodů nepohodlné. Některé se ve věznici ocitly již podruhé, poprvé zde byly internovány, když se znelíbily nacistickému režimu v době, kdy věznice v Uherském Hradišti sloužila gestapu. Ženské oddělení věznic se nacházelo pod mužskými třicítkami, kam byli umísťováni vězni nejvíce „odolní“ vůči nátlaku vyšetřovatelů. V blízkosti ženského oddělení, konkrétně u ženského vycházkového dvora, také prováděli popravy vězňů. Mnohé bývalé vězeňkyně vzpomínají na zvláštní náladu, která vždy před popravami nastala. Slyšely štěkání psů, hluk šibenice, kterou přivázeli a také neobvyklý pohyb na chodbách věznice.

Na vycházku se vězeňkyně dostaly teprve po výsleších, které obvykle trvaly mnoho týdnů a až poté, co bylo uzavřeno jejich vyšetřování.

Některé z žen vykonávaly různé pomocné práce ve věznici, jako byl roznos jídla nebo mytí podlah, a to nejen v ženské části věznice. Některé měly funkci tzv. chodbařky, ty měly možnost volnějšího pobytu po věznici než ostatní vězni, snadněji se také dostávaly k informacím. Nebyly pouštěny jen do oddělení korekce a samotek. Ženy, jež vykonávaly tyto práce, často přenášely mezi vězni nejrůznější zprávy, informovaly je o tom, co se dozvěděly při výkonu daných úkolů.

Při samotných výsleších, jež prováděli vyšetřovatelé StB, byly ženy, na rozdíl od mužů, bity jen výjimečně. Jinak se ale podoba výslechu v podstatě nelišila.

Jednou z vězeňkyň, která zacházení příslušníků StB přežila a později o poměrech v hradištské věznici promluvila, byla paní Anna Honová, rozená Krmenčíková, která v současné době žije v Uherském Brodě. Důvodem k jejímu uvěznění se stal „zmařený pokus o ukrytí některých listinných materiálů z centrály podniku“.⁷² Po zatčení byla spolu s dalšími obviněnými převezena do vazební věznice v Uherském Hradišti, kde měla být podrobena předběžnému výslechu. Později paní Honovou převezli do Brna, pak k odpykání zbytku trestu v délce 4 měsíců do Chrlic u Brna. Anna Krmenčíková byla propuštěna 28. června 1952 i přes snahy okresní prokuratury toto propuštění zvrátit. Vrátila se do Uherského Brodu, kde získala zaměstnání a v roce 1964 se provdala za Milana Honu, taktéž bývalého politického vězně, který si svůj trest odpykal v jáchymovských dolech.

⁷² Ústav pro studium totalitních režimů. Anna Honová [online]. © 2008-2015 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z : <http://www.ustrcr.cz/cs/anna-honova>

2.11. Popravení vězni

Ani hradištské věznici se bohužel nevyhnuly popravě vězňů. Trest smrti soud uložil podle druhu provinění dotyčného vězně. Většinou byl rozsudek smrti vyneseno z důvodu zločinu velezrady, vyzvědačství, vraždy, ať již provedené nebo ne, v mnoha případech se jednalo o zcela smyšlené obvinění, nicméně zanesené ve vězněm podpesaném výslechovém protokolu.

Vězni byli souzeni podle zákona č. 231/48 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky vydaného 6. října 1948 Národním shromážděním Československé republiky. Zákon má pět hlav. V Hlavě I. jsou charakterizovány trestné činy proti státu jako je velezrada, sdružování proti státu, pobuřování proti republice, hanobení republiky. V Hlavě druhé, trestné činy proti vnější bezpečnosti státu, lze najít vyzvědačství, vyzvědačství proti spojenci, nedbalé uchovávání státního tajemství, ohrožení obrany republiky, válečné škůdnictví, válečná zrada, nedovolené zpravodajství nebo účast a nadržování při vojenském zločinu nebo přečinu. Hlava III., trestné činy proti vnitřní bezpečnosti státu, obsahuje taková provinění jako útoky na život ústavních činitelů, tělesné poškození ústavních činitelů, spolčení k útokům na ústavní činitele, násilí na ústavních činitelích, osobování si pravomoci ústavních činitelů, vzbouření, násilí na veřejných sborech, ublížení na cti prezidentu republiky, hanobení některých ústavních činitelů, podpora a propagace fašismu a podobných hnutí, popuzování, hanobení národa nebo rasy, zneužití úřadu duchovního nebo jiné podobné funkce, nedovolené ozbrojování, šíření poplašné zprávy, podněcování k trestnému činu a k neplnění zákonných povinností, schvalování trestného činu, nepřekažení nebo neoznámení trestného činu, sabotáž a ohrožování jednotného hospodářského plánu z nedbalosti. V Hlavě IV. najdeme trestné činy proti mezinárodním vztahům jako je prorada, nedovolené opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu, poškozování zájmu republiky v cizině, hanobení spojeneckého státu, podněcování k útočné válce. Hlava V. obsahuje ustanovení společná a závěrečná, stíhání cizinců, účinná lítost, zvláštní ustanovení o ukládání trestu, peněžité trest, konfiskace jmění, zabránění, propadnutí, ztráta živnostenského oprávnění a ztráta oprávnění vykonávat povolání, ztráta čestných práv občanských, ztráta státního občanství, uveřejnění rozsudku, vypovědění, zákaz pobytu, přikázání do donucovací pracovny, opravné

prostředky proti zabezpečovacím opatřením, podmíněné odsouzení, zastavení periodického tisku, výklad některých pojmů, zvláštní ustanovení pro Slovensko, stíhání osob vojenských, příslušnost, zanedbání povinné péče, poměr zákona k dosavadním předpisům, zákon o traskavinách, zrušovací ustanovení a účinnost a provedení zákona.⁷³

Důvodem pro popravení vězně mohl být také pokus o útěk, přílišný vzdor při výsleších nebo poprava měla sloužit jako výstraha pro ostatní vězně, co je může jednoho dne potkat. Zpočátku byli vězni popravováni zastřelením, ale kvůli přílišnému hluku při výstřelu přešli příslušníci StB a SVS k oběšení provazem. Šibenice stávaly v Uherském Hradišti na dvoře věznice, kde na ně bylo vidět z oken některých vězeňských cel. Pokud se měla konat nějaká poprava, vězni to bezpečně poznali podle vytí psů. Ve věznici Uherské Hradiště bylo odsouzeno k trestu smrti celkem 16 osob. Několik poprav bylo vykonáno přímo na dvoře uherskohradištské věznice, další vězni byli popraveni jinde, nejčastěji v pražské věznici Pankrác. Někteří jména společně s jejich proviněními, za něž byli odsouzeni k trestu smrti, následují.

Rudolf Lenhard, účastník akce Světлана, popravený 24. října 1950 za zločin velezrady a vyzvědačství podle zákona č. 231/48 Sb.⁷⁴ Jelikož nebyl schopen samostatné chůze, museli jej donést pod šibenici, nemocného tuberkulózou, na nosítkách. Později na Rudolfa Lenharda vzpomínal Václav Hromek z Kroměříže, jež byl Lehardovým spoluvězněm v Uherském Hradišti: „ Lenhard byl úplně tělesně a duševně zničen násilím páchaným na něm sborem StB v Brně a Praze. Za společného pobytu s Lenhardem na samotce mě Lenhard postupně vyprávěl úryvky svého případu, způsoby vyšetřování a okolnosti související s jeho zatčením.“⁷⁵

Spolu s Lenhardem byl ve stejný den popraven i František Mana. Jeho provinění proti zákonu byl zločin velezrady a veřejného násilí vydíráním podle zákona č. 231/48 Sb. a trestního zákona §98.⁷⁶

Karel Zámečník byl popraven 27. dubna 1951 za zločin velezrady, zločin nedokonané loupeže, zločin nedokonané vraždy prosté a zločin veřejného násilí.⁷⁷

73 Ministersvo vnitra České republiky. *Zákon č. 231/48 Sb. Na ochranu lidově demokratické republiky* [online]. © 2015 [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1948&typeLaw=zakon&what=Rok&stranka=3>

74 MALLOTA, Petr. 2008-2015 Rudolf Lenhart. Ústav pro studium totalitních režimů.[online]. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/rudolf-lenhard>

75 POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Nakladatelství Lípa. 2003. s. 503

76 MALLOTA, Petr. 2008-2015. František Mana. Ústav pro studium totalitních režimů. [online]. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/frantisek-mana>

77 MALLOTA, Petr. 2008-2015. Karel Zámečník. Ústav pro studium totalitních režimů[online]. [cit.

Alois Šimara, účastník Světlany, kterého soud uznal vinným ze zločinu velezrady, nedokonané loupeže, zločinu veřejného násilí vydíráním, zločinu veřejného násilí protiprávním omezování osobní svobody a zločinu těžkého poškození na těle. Šimara byl popraven v hradištské věznici ve stejný den jako Karel Zámečník, tedy 27. dubna 1951.⁷⁸

Antonín Jánošík, rovněž účastník Světlany jako Lenhart, popravený 24. října 1950 za zločin velezrady a vyděračství.⁷⁹

Na těchto odsouzených byl vykonán trest smrti přímo v Uherském Hradišti. Další, kteří zde pobývali byli popraveni, jak bylo zmíněno výše, jinde.

Šlo například o bratry Antonína a Karla Daňkovi, jejichž život skončil 14. 10. 1950 v pankrácké věznici. Odsouzeni byli za členství v odbojové skupině Světlana.

Jaroslav Vsetečka, jehož život skončil 6. září 1950, Zdeněk Fajkus byl popraven 29. října 1950, život Jaromíra Vrby skončil 19. prosince téhož roku. V roce 1951 byli odsouzeni k trestu smrti uherskohradištsí vězni Tomáš Rumíšek, konkrétně 6. května. Dne 4. září 1951 následovaly tři popravy Zikmunda Bakaly, Miloslava Pospíšila a Vladimíra Rajnocha.

Posledním vězněm odsouzeným k trestu smrti, jehož komunistická moc věznila v Uherském Hradišti, byl 16. června 1953 František Dvořák.

2.12. Umučení a zemřelí ve vězení

Výkonu trestu smrti nařízeného soudem se ve věznici účastnil příslušný prokurátor, soudce, velitel věznice a lékař. Ve věznici v Uherském Hradišti nicméně zemřeli i lidé neodsouzeni komunistickým soudem, jako např. A. Daněk, který při zatýkání spáchal údajně sebevraždu poté, co předtím zranil velitele StB v Uherském

2015-12-10]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/karel-zamecnik> ©

78 MALLOTA, Petr. 2008-2015. Alois Šimara. Ústav pro studium totalitních režimů [online]. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/alois-simara>

79 MALLOTA, Petr. 2008-2015. Antonín Jánošík. Ústav pro studium totalitních režimů. [online]. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/antonin-janosik>

Hradišti, jak tvrdila oficiální zpráva. Sebevraždu ve věznici spáchal také Alois Pohůnek, o kterém bývalý vyšetřovatel Alois Čán tvrdil při revizním výslechu 29. října 1956, že jej vůbec neznal, nevyslychal jej a neví, jaké byly Pohůnkovi důvody k tomuto činu.⁸⁰

Kromě vězňů odsouzených k trestu smrti bylo v uherskohradištské věznici také několik osob umučeno během výslechů. První známým umučeným byl Ing. Rostislav Sochorec, jehož život skončil již několik měsíců po komunistickém puči 13. května 1948. Následovali Alois Pohůnek, který zemřel 11. března 1949, Karel Štrbík 16. září 1950, 27. prosince téhož roku byl umučen i Stanislav Adam. 28. května 1951 podlehl krutým metodám vyšetřovatelů Josef Leskovjan. V roce 1952 následovali 18. března Jaroslav Piják, 10. června Jan Kopečný a 27. prosince Josef Šáchorek. Rudolf Sacher následoval Šáchorka o několik dní později, 8. ledna 1953. Dne 21. srpna 1953 skončil život Jana Plesla. Všechna jména s daty jejich úmrtí pocházejí z pomníku u budovy bývalého krajského soudu v Uherském Hradišti, který je těmto obětem komunistického režimu věnován.

Na následky krutých vyšetřovacích metod zemřel také Jan Borýsek, který byl v Uherském Hradišti StB vyslychán jako agent zahraniční zpravodajské služby, amerického protišpionážního sboru CIC (Central Intelligence Corps). Podle hlášení o Borýskově smrti měl v roce 1951 společně s dalšími osobami odjet do Rakouska, kde jej měla CIC získat, zde také prodělal výcvik, školení a následně byl poslán zpět do Československa jako špion a terorista. Borýsek byl zatčen v létě 1952, při pokusu převést pět osob do Rakouska. Při tomto pokusu byl postřelen a odveden do vězeňské nemocnice v Brně. Dne 27. 6. 1952 byl přidělen na další vyšetřování KV StB Gottwaldov do Uherského Hradiště. StB měla proti Janu Borýskovi dostatek důkazů, které jej mohli usvědčit, on však stále zapíral špionážní činnost, již by prováděl jako agent CIC. Činnost agenta přiznal až po zatčení bratra, kterému se se svou prací pro americkou agenturu svěřil.⁸¹ 18. října 1952 bylo na příkaz náčelníka vyšetřovacího odboru KV StB Uherské Hradiště por. Leopolda Loveckého přikročeno k metodě dlouhodobého nepřetržitého výslechu. Poručík Lovecký současně s tím povolil omezit Borýskovi stravu na polovinu, dát mu jen hodinu denně na odpočinek, podle potřeby ho nechat chodit po cele a dělat dřepy, v případě, že bude lhát, dát mu políček. K výslechu

80 ABS, fond Inspekce ministerstva vnitra ČSSR, I. díl, A8/1, inventární jednotka 459, karton 9 - Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, s. 11.

81 ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I. díl - A2/1, inventární jednotka 1911, karton 68- Borýsek Jan, vyšetřovanec, agent cizí zpravodajské služby- úmrtí při výslechu (1952), s. 9.

byli určeni vyšetřovatelé Hotový, Jelínek, Holas, Hrdlička, Mikulica a Bortel.⁸² Ti byli po Borýskově smrti shledáni vinnými z porušení rozkazu ministra národní bezpečnosti o používání tělesného násilí při výsleších (č. 42 čl. 96 z roku 1951). Dále se i s por. Loveckým dopustili trestného činu podle § 219 trestního zákona, když úmyslně ublížili na zdraví za zvlášť přitěžujících okolností. Následkem tohoto ublížení na zdraví byla smrt vyšetřovaného.⁸³ Dne 21. 10. 1952 kolem poledne Borýsek údajně vypadal, že začne vypovídat o tom, co až dosud zamlčoval⁸⁴. Kolem druhé hodiny odpoledne si Borýsek stěžoval na nevolnost, byl odveden na záchod, po návratu několik minut těžce dýchal a poté ve výslechové místnosti zemřel. Pitva byla provedena MUDr. Petrem Nevyjelem v Hodoníně a soudním znalcem MUDr. Jindřichem Berkou na pitevňě hodonínského hřbitova.⁸⁵ Pitvu provedli po telefonátu orgánem StB kvůli provedení pitvy neznámého muže. MUDr. Nevyjel zpočátku pitvu provést nechtěl s odvoláním, že pitvu by měl provést MUDr. Valíhrad, primář nemocnice v Uherském Hradišti, který je obvykle prováděl. Telefonující Nevyjelovi sdělil, že mrtvý byl diversant, známý v Uherském Hradišti, má prý ještě mnoho spolupracovníků na svobodě, a proto není možno pitvu provést zde. MUDr. Nevyjel byl z Hodonína povolán také na vyšetření vězně, jež se v uherskohradištské věznici pokusil o sebevraždu.⁸⁶ Borýskovo tělo bylo tedy převezeno do Hodonína, kde byl následně i tajně, jako neznámá osoba, pohřben kvůli tomu, že Borýskův případ byl veden jako tajný a z dalších blíže nespecifikovaných důvodů. Pitevni protokol byl neúplný a při dodatečném výslechu doktora Nevyjela tento vypověděl: „Zevní ohledání mrtvolky jsem provedl velmi zevrubně. Na košili byly známky krve, jejichž původ se nedá určit. Na hrudníku a horních končetinách byly nalezeny podlitiny. Podlitiny toho druhu, které byly nalezeny, nebyly způsobeny běžným onemocněním. Já jsem si z nich udělal závěr, že vznikly úderem přes nějakou věc.“⁸⁷ MUDr. Nevyjel po pitvě došel k závěru, že podlitiny na

82 ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I. díl - A2/1, inventární jednotka 1911, karton 68- Borýsek Jan, vyšetřovanec, agent cizí zpravodajské služby- úmrtí při výslechu (1952), s. 2.

83 ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I. díl - A2/1, inventární jednotka 1911, karton 68- Borýsek Jan, vyšetřovanec, agent cizí zpravodajské služby- úmrtí při výslechu (1952), s.3.

84 ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I. díl - A2/1, inventární jednotka 1911, karton 68- Borýsek Jan, vyšetřovanec, agent cizí zpravodajské služby- úmrtí při výslechu (1952), s.10.

85 ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I. díl - A2/1, inventární jednotka 1911, karton 68- Borýsek Jan, vyšetřovanec, agent cizí zpravodajské služby- úmrtí při výslechu (1952), s. 10.

86 ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I. díl - A2/1, inventární jednotka 1911, karton 68- Borýsek Jan, vyšetřovanec, agent cizí zpravodajské služby- úmrtí při výslechu (1952), s. 6.

87 ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I. díl - A2/1, inventární jednotka 1911, karton 68- Borýsek Jan, vyšetřovanec, agent cizí zpravodajské služby- úmrtí při výslechu (1952), s. 6.

těle mrtvého nebyly bezprostřední příčinou smrti. Při pitvě mu bylo příslušníky Státní bezpečnosti vysvětleno, že dotyčnému se během výslechu udělalo špatně a pocíťoval nutkání zvracet, požádal o povolení odejít na toaletu, kde zemřel. Doktor si ze zjištěných informací vyvodil závěr, že mrtvý při výslechu zapíral, proto bylo na něm použit nějaký druh násilí, jež ale nevedl bezprostředně k jeho smrti. Smrt podle něj nastala kvůli rozčilení z dlouhých výslechů.⁸⁸ Při pitvě nebyla blíže zkoumána další zranění mrtvého jako zlomenina spodiny lebeční, přítomnost krve v dutině ústní, příčina krvácení z nosohltanu v zápisu o pitvě úplně chybí.⁸⁹

Bývalý hradišťský vězeň Josef Horký ze své cely viděl sebevraždu jednoho z vězňů: „Naproti mě se zabil jeden. Přišli za ním jednou v neděli ráno na celu. Podali mu kudlu na ukrojení chleba. Ukrojil chleba a podřízl si krk. Já jsem byl v cele, kde někdo v kukátku udělal díрку, která se zadělávala sirkou, takže jsem viděl na protější cely i na chodbu. Ve věznici byla spousta sebevražd kvůli nelidskému zacházení při výsleších.“⁹⁰

Mezi lety 1949 až 1954 byli v uherskohradišťské věznici zastřeleny dva vězni, 5. května 1949 Antonín Daněk a 8. dubna 1954 Lubomír Kolář.

Těla popravených a zemřelých ve věznici nemohla být dána pozůstalým k náležitému pohřbu, jelikož se komunistická strana obávala zneužití pohřbu jako protirežimní manifestace. Většina vězňů neměla ani pohřeb, jejich těla byla pohřbívána tajně pod cizími jmény. Pokud byla těla spálena, pak se popel obětí vracel do věznice, kde byli vězni popraveni nebo zemřeli a ta jej uchovávala.

Obětmi komunistického režimu z obávané věznice, které zaplatily nejvyšší cenu, je věnován i malý pomník u bývalého Justičního paláce v Uherském Hradišti, kde nyní sídlí Umělecko - průmyslová škola. Pomník má formu jednoduchého žulového kvádrů, na němž jsou vytesána jména zmíněných uherskohradišťských obětí z období 1948 – 1954, společně s daty jejich narození a úmrtí.

88 ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I. díl - A2/1, inventární jednotka 1911, karton 68- Borýsek Jan, vyšetřovanec, agent cizí zpravodajské služby- úmrtí při výslechu (1952), s. 8.

89 ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I. díl - A2/1, inventární jednotka 1911, karton 68- Borýsek Jan, vyšetřovanec, agent cizí zpravodajské služby- úmrtí při výslechu (1952), s. 1.

90 Ústav pro studium totalitních režimů. Josef Horký. [online]. © 2008-2016 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/josef-horky>

Závěr

Uherskohradišťskou věznicí prošly mezi lety 1948 – 1953 stovky osob. Životy některých vězňů skončily bohužel tragicky, ať už kvůli rozsudku smrti, který nad nimi byl vynesena komunistickým soudem, nebo podleli krutému zacházení ze strany zaměstnanců věznice či orgánů StB. Metody, jež popsali někteří z bývalých vězňů, zcela nezmizely ani v dnešní době. Důkazy o krutých výslechových metodách při vyšetřování

popsal vězeň, jemuž se povedlo utéct z obávaného pracovního tábora 14 v Korejské lidově demokratické republice – Sin In-gun v knize Blaine Hardena Útěk z tábora 14 z roku 2012 (česky vyšlo 2013). O použití elektrického proudu při výsleších informují bývalí političtí vězni z Čínské lidové republiky. Jejich výpovědi můžeme najít např. v knize Ethana Gutmanna Jatka, která česky vyšla v roce 2015. Těžkému psychickému i fyzickému nátlaku jsou vystaveni i vězni ve věznici na Guantánamo Bay. Některé z praktik zdejších vyšetřovatelů se neliší od těch komunisty používaných i v uherskohradištské věznici téměř před 70 lety. Svě zkušnosti s vyšetřovateli a jejich technikami v Guantánamo Bay popsal ve svém deníku Mohamedou Ould Slahi, který vyšel české knižní podobě v roce 2015. Slahi pobývá ve věznici již několik let přesto, že neexistují důkazy o jeho účasti na útocích 11. září 2001, z které jej Američané viní.

Státní bezpečnost využívala k získání informací nejrůznější praktiky a nezdřáhala se k tomu využít i důvěry vězňů ve zpovědní tajemství, když nasadila do vězeňské kaple svého člověka. Tento úskok byl vězni odhalen a přestali kapli úplně využívat a raději se vyzpovídali některému z kněží, které zde komunisté rovněž věznili. Uherskohradištsí vězni zažívali během pobytu ve věznici mnoho utrpení. Mnoho vězňů se po výslechu vracelo na celu v tak zbídačeném stavu, že nebyli schopni ani stát a museli na ni být odneseni. Mnoho vězňů posílalo na tehdejší ministerstvo spravedlnosti stížnosti kvůli špatnému zacházení s nimi. Soudce Horňanský sice do Uherského Hradiště vyslal v roce 1949 inspekci, ale její závěry se do situace ve věznici nepromítly. Vězni s MUDr. Vlčkem a JUDr. Floriánem, kteří inspekci prováděli odmítali mluvit, protože se báli, že se jedná jen o další úskok ze strany StB. Všichni tři, JUDr. Horňanský, JUDr. Florián a MUDr. Vlček, pak byli pod dohledem bezpečnosti.

Ani jeden z vyšetřovatelů StB, jež vězně nejen při výsleších mučil, nebyl za své činy nikdy potrestán, ať už se jedná o Aloise Grebeníčka, Miloše Holuba nebo tehdejšího náčelníka KV StB Gottwaldov Ludvíka Hlavačku. Ti všichni trestu unikli a k jejich potrestání pravděpodobně už ani nedojde kvůli jejich vysokému věku. Někteří bývalí vyšetřovatelé jsou již mrtví, jako např. výše zmíněný Alois Grebeníček, který zemřel v roce 2003. Ludvík Hlavačka zemřel o dva roky později. Ten byl sice v devadesátých letech minulého století pro své činy vyšetřován, ale soud nikdy neproběhl, kvůli špatnému zdravotnímu stavu tohoto generálmajora a bývalého náměstka ministra vnitra.

Dodnes je věznice v Uherském Hradišti majetkem Ministerstva spravedlnosti České republiky. Ministerstvo ale v současné době uvažuje o prodeji areálu bývalé věznice, jež byl označen za nepotřebný, ačkoli se jedná o unikátní místo minimálně v rámci České republiky, jelikož je budova v podstatě „zakonzervovaná“ ve stavu, v jakém byla v šedesátých letech, po svém zrušení, opuštěna. Město Uherské Hradiště se věznici snažilo již několikrát od státu odkoupit a provést její následnou nutnou rekonstrukci, bohužel bezvysledně. V článku Mladé fronty Dnes ze dne 13. února 2016 Jana Fuksová píše o vzkazu, který ministerstvo spravedlnosti vysílá bývalým vězňům a aktivistům: „Zapomeňte na minulost. Nepřipomínejte chyby režimů, ve kterých umírali nevinní. Nepátrejte po osudech nespravedlivě stíhaných.“ Nezbyvá než doufat, že k zapomenutí hrůzných činů komunistického režimu v tehdejší Československu nedojde a stále budou lidé, kteří se o toto temné období našich národních dějin budou zajímat.

Seznam zkratk

ABS – Archiv bezpečnostních složek

CIC – Central Intelligence Corps

ČSR – Československá republika

KV – krajské velitelství

MV – ministerstvo vnitra

PTP – Pomocné technické prapory
SNB – Sbor národní bezpečnosti
StB – Státní bezpečnost
SVS – Sbor vězeňské stráže
ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Seznam literatury a pramenů

Literatura

KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal. 2008, 2. vydání
KOŠAŘOVÁ, Klára. *Ludvík Hlavačka. Duchovní otec elektrických bot a elektrifikace drátěných zátarasů na hranicích?*. Brno: Masarykova univerzita. 2014
KÝR, Aleš. *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*. Opava: Slezské zemské muzeum. 2002, 1. vydání
POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hory hostýnské*. Vizovice: Nakladatelství Lípa. 1992, 1. vydání
POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Nakladatelství Lípa. 2003, 1. vydání

Internetové zdroje

www.totita.cz
www.pametnaroda.cz/data/witness/238/recording/183-transcript.html
www.abscr.cz
www.ustrcr.cz

Prameny

Archivní prameny

ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I.díl – A2/1
ABS, fond personálních spisů
ABS, fond Inspekce ministerstva vnitra ČSSR, I. díl – A8/1
ABS, fond velitelství oddílu Správy vězeňské stráže – E/9

Zákony

Zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky

Zákon č. 321/1948 Sb. o Sboru uniformované vězeňské stráže